

Bankovní institut vysoká škola Praha
zahraničná vysoká škola Banská Bystrica

SUBJEKTY MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA

Bakalárska práca

Valiašková Ingrida

apríl 2009

Bankovní institut vysoká škola Praha
zahraničná vysoká škola Banská Bystrica
Katedra ekonómie a financií

Subjekty medzinárodného práva
Subjects of International Law
Bakalárska práca

Autor: **Ingrida Valiašková**
Bankovní manažment, Právni administratíva v PS

Vedúci práce: **JUDr. et Mgr. Phil. Róbert Jáger**

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som bakalársku prácu spracovala samostatne a s použitím uvedenej literatúry.

V Banskej Bystrici, dne 25. 04. 2009

Ingrida Valiašková

Podakovanie

Rada by som sa poďakovala JUDr. et Mgr. Phil. Róbertovi Jágrovi za cenné pripomienky a odborné rady, ktorými prispel k vypracovaniu tejto bakalárskej práce.

ABSTRAKT

VALIAŠKOVÁ, Ingrida: *Subjekty medzinárodného práva*. [Záverečná bakalárska práca] Ingrida Valiašková - Bankovní institut vysoká škola Praha. Katedra ekonómie a financií. Školiteľ: JUDr. et Mgr. Phil. Róbert Jáger, Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár študijného odboru Právni administratíva v podnikateľskej sfére.- Banská Bystrica: BIVŠ Praha, 2009.

CHARAKTERISTIKA ABSTRAKTU

Práca je zameraná na oboznámenie čitateľa so základnými poznatkami o medzinárodnom práve, pričom najväčší rozsah je venovaný problematike subjektov medzinárodného práva. Cieľom práce je poukázať na podmienky získania medzinárodnoprávnej subjektivity, vymedzenie jednotlivých základných subjektov medzinárodného práva a ich osobitostí v rámci medzinárodného práva. Cieľom je aj objasnenie subjektov osobitého druhu – sui generis. Poukázaním na ich históriu, vzhľadom k tomu, že ich subjektivita je do výraznej miery spojená s historickým vývojom.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Medzinárodné právo, subjekty medzinárodného práva, štát, národ bojujúci za nezávislosť a povstalci, medzinárodné organizácie, jednotlivec, subjekty medzinárodného práva sui generis

ABSTRACT

VALIAŠKOVÁ, Ingrida: *Subjects of International Law* [Final Bachelor Thesis] Ingrida Valiašková / Bank Institute / College in Prague. Department of Economy and Finances. Instructor: JUDr. et Mgr. Phil. Róbert Jáger, Professional degree: Bachelor in the field of study: Legal Administrative in the Entrepreneurial Sphere-Banská Bystrica: BIVŠ Praha, 2009.

CHARACTERIZATION OF ABSTRACT

This thesis is oriented towards familiarization of readers with basic knowledges about international law and major part of it refers of conditions for acquisition of international subjectivity and specification of particular basic subjects of international law and their peculiarities within the bounds of international law. Its goal is to make explanation of special subjects – sui generis. It refers to their history because their subjectivity is close related to historical evolution.

KEY WORDS

International Law, subjects of the International Law, state, nation and its Fight of independence and insurgents, international organizations, individual, subjects of international law – sui generis

OBSAH

ÚVOD	8
1 SUBJEKTY MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA.....	9
1.1 Medzinárodné právo – pojem, predmet a osobitosti.....	9
1.2 Vymedzenie pojmu subjekty medzinárodného práva.....	11
1.3 Štáty ako subjekty medzinárodného práva	14
1.3.1 Vznik a uznanie štátu ako subjektu	15
1.3.2 Štátna suverenita.....	17
1.3.3 Zánik štátu ako subjektu medzinárodného práva	19
1.4 Národ bojujúci za nezávislosť a povstalci.....	22
1.5 Medzinárodné organizácie.....	28
1.5.1 Jednotlivec	34
2 SUBJEKTY MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA	
SUI GENERIS	39
2.1 Svätá stolica, Medzinárodný výbor Červeného kríža, Zvrchovaný rád maltézskych rytierov	39
2.2 Mestá (územné celky) s medzinárodným statusom	46
ZÁVER.....	57
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	58

ÚVOD

Medzinárodné právo predstavuje súbor právnych noriem, ktoré zabezpečujú mierovú existenciu a plynulý vývoj medzinárodného spoločenstva. Je to ucelený, rozvíjajúci sa súbor právnych pravidiel, ktoré upravujú vzťahy medzi subjektmi medzinárodného práva.

Medzinárodné právo je v súčasnej dobe významným činiteľom v procese globalizácie ekonomík, politik a práv. Preto sme sa tomuto odvetviu práva rozhodli venovať v našej bakalárskej práci. Najväčšiu pozornosť budeme venovať problematike uznania medzinárodnoprávnej subjektivity jednotlivých subjektov medzinárodného práva.

Otázky medzinárodnoprávnej subjektivity patria ku kľúčovým a najzložitejším problémom medzinárodného práva. Učebnice medzinárodného práva poukazujú na privilegované postavenie štátov ako subjektov medzinárodného práva. S tým možno len súhlasiť, pretože plným a pôvodným subjektom medzinárodného práva objektívne sú najmä štáty. Okrem štátov a medzinárodných organizácií, ktorých subjektivita je nesporná, medzi subjekty medzinárodného práva patrí aj národ, povstalecká skupina, medzinárodné organizácie či jednotlivec. Avšak medzi subjekty medzinárodného práva sa zaraďujú aj tzv. subjekty osobitého druhu – *sui generis*. Takýmito sú napríklad Svätá stolica, Rád maltézskeho rádu rytierov, Medzinárodný výbor Červeného kríža, ako politické jednotky a v neposlednom rade niekoľko miest s medzinárodným statusom.

Cieľom našej práce je objasnenie subjektov medzinárodného práva. V rôznych publikáciách sa rozchádzajú názory autorov pri ich špecifikáciách. Nemožno uprieť dôležitosť presného vymedzenia subjektov medzinárodného práva, v súvislosti s následným vymedzením predmetu medzinárodného práva.

Na objasnenie jednotlivých subjektov je potrebné jasne vymedziť podmienky, ktorých splnenie umožňuje ich uznanie na medzinárodnoprávnej úrovni, pričom aj touto problematikou sa zaoberáme v našej práci. Chceme komplexne objasniť problematiku uznania medzinárodnoprávnej subjektivity jednotlivých subjektov. Najväčšmi nás však oslovili subjekty osobitého druhu – *sui generis*. Ich subjektivita je do výraznej miery spojená s historickým vývojom a často závisela od vôle veľmocí dosiahnuť kompromis, pričom tieto subjekty nespĺňali základné podmienky pre uznanie medzinárodným spoločenstvom.

1 SUBJEKTY MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA

Otázka subjektivity v medzinárodnom práve patrí medzi kľúčové a najzložitejšie problémy medzinárodného práva. To koho považovať za subjekt právneho odvetvia a podľa toho mu prisúdiť spôsobilosť na práva a právne úkony je zložité pre každý právny systém.

Vo vnútroštátnom práve nám na túto otázku dávajú jasnú odpoveď príslušné zákonné predpisy. Avšak v medzinárodnom práve verejnom nám zostáva táto otázka nevyjasnená. Skôr ako sa budeme venovať vyjasneniu problematiky medzinárodnoprávnej subjektivity, objasníme stručne všeobecné poznatky o tomto právnom odvetví.

1.1 Medzinárodné právo – pojem, predmet a osobitosti

V priebehu vývoja ľudstva vznikali, rozvíjali sa i zanikali rôzne štátne útvary, pričom nevyhnutnosť regulácie najrôznejších vzťahov, ktoré vznikali v rámci nich, medzi subjektmi, viedla k vzniku vnútroštátnych právnych poriadkov. Tieto dosiahli v určitých historických obdobiach vysoký stupeň obsahovej aj formálnej dokonalosti a stali sa základom pre vznik modernejších právnych úprav v súčasnom období. Existencia historických spoločenstiev štátov viedla k vzniku „vonkajších vzťahov“. V oblastiach, kde sa stretával súhlasný záujem dvoch alebo viacerých štátov, sa ich záujem stal predmetom regulovanej úpravy najčastejšie prostredníctvom medzinárodných zmlúv. Právo, ktoré upravovalo vzťahy v spoločenstvách štátov v jednotlivých obdobiach vývoja ľudstva sa tak stalo právom medzinárodným.¹

Historický pôvod názvu medzinárodné právo sa viaže na *ius gentium* (právo národov) antického Ríma, ktoré bolo používané v stredoveku. V 16. storočí bol španielskym dominikánom Franciscom de Vittoria názov pretransformovaný na *ius inter gentes* (právo medzi národmi). Postupne sa začal používať pojem „medzinárodné právo“, ku ktorému až na začiatku 19. storočia začali autori vo svojich dielach pridávať termín „verejný.“²

Definíciu medzinárodného práva nenájdeme v žiadnej norme medzinárodného práva. Tento nedostatok sa snaží odstrániť veda medzinárodného práva, kde nachádzame množstvo definícií medzinárodného práva, od stručných až po veľmi obsiahle. Ich autori pri ich formulovaní obsiahli to, čo sami považovali za najdôležitejšie. Preto subjektivita

¹ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejný., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 38

² Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné. LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s. 72

často prevažovala nad objektívnymi elementmi, ktoré sú východiskom pri vymedzovaní pojmu medzinárodné právo. Podľa názoru prof. Tomku: „úlohou definície medzinárodného práva nie je vyčerpať všetky jeho elementy, ale čo v najstručnejšej podobe vyjadriť jeho podstatu a ciele.“³ Medzi najjednoduchšiu definíciu patrí tá, ktorá uvádza, že medzinárodné právo verejné je súbor právnych noriem, ktoré upravujú vzťahy medzi štátmi, ako aj inými subjektmi medzinárodného práva.⁴

Rovnako ako medzinárodné právo nemá svoju normou stanovenú definíciu, nemožno presne a jednotne zdefinovať ani predmet úpravy medzinárodného práva.

Tomko uvádza že: „Predmetom medzinárodného práva sú teda tie politické, hospodárske, obchodné, vedecko-technické, kultúrne a iné vzťahy medzi štátmi, ktoré sú regulované záväznými pravidlami medzinárodného práva“, pričom okruh oblastí medzinárodných vzťahov upravovaných medzinárodným právom sa neustále rozširuje.⁵

Analýzou jednotlivých elementov pojmu medzinárodné právo verejné spozorujeme určité osobitosti odlišujúce medzinárodné právo verejné od práva vnútroštátneho.

Medzinárodné právo sa od práva vnútroštátneho odlišuje v troch aspektoch:

- 1. pramene medzinárodného práva a ich tvorba** – niet definície pojmu pramene medzinárodného práva ani vo všeobecnom medzinárodnom práve a neexistuje ani norma pozitívneho práva, ktorá by ju vymedzovala. Za kodifikáciu prameňov medzinárodného práva sa považuje čl. 38 štatútu Medzinárodného súdneho dvora.
- 2. sankcie a donútenie v medzinárodnom práve** – ak má byť medzinárodné právo právom, musí plniť aj jeho atribúty, jedným z ktorých je vynútenie plnenia pravidiel, právnych noriem, ktoré sú odlišné od vnútroštátneho práva. V prípade porušenia medzinárodného práva nastáva medzinárodná právna zodpovednosť štátu, ktorá môže ukladať sankcie štátu, ktorý sa previnil a odmieta odčiniť spôsobenú ujmu.
- 3. subjekty medzinárodného práva** – otázka subjektov nie je jednoduchá. Subjektmi medzinárodného práva sú predovšetkým suverénne štáty, ktoré sú tvorcami, zákonodarcami, vykonávateľmi a ochrancami medzinárodného práva.⁶

Problematike subjektov medzinárodného práva sa budeme v práci ďalej podrobnejšie venovať.

³ Pozri: Tomko, J.: Medzinárodné verejné právo. Obzor, Bratislava 1988, s.12

⁴ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné. IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 41

⁵ Pozri: Tomko, J.: Medzinárodné verejné právo. Obzor, Bratislava 1988, s.14

⁶ Pozri: Azud, J.: Medzinárodné právo. VEDA, Bratislava 2003, s.18

1.2 Vymedzenie pojmu subjekty medzinárodného práva

Úvodom je potrebné konštatovať, že žiadna norma medzinárodného práva nezakotvuje definíciu pojmu subjektu medzinárodného práva. Teda je rovnako ako v prípade definície predmetu či pojmu medzinárodného práva ponechaná na vede medzinárodného práva.

Zhrnutím širšieho spektra názorov vedy medzinárodného práva môžeme povedať, že subjektom medzinárodného práva je každá jednotka, ktorej medzinárodné právo priznáva spôsobilosť na medzinárodné právne úkony, a tiež taká jednotka, ktorej medzinárodné právo priznáva minimálne aspoň spôsobilosť byť nositeľom medzinárodných práv a povinností. V konečnom dôsledku sú teda subjektmi medzinárodného práva všetky jednotky, ktoré vytvárajú záväzky v oblasti medzinárodného práva a tiež tie, ktoré síce nevytvárajú pravidlá medzinárodného práva, ale medzi ktorými sa aspoň uplatňujú pravidlá medzinárodného práva.

Môžeme teda povedať, že medzinárodné právo verejné neobsahuje pojem subjektu a ani nestanovuje, ktoré jednotky možno považovať za subjekty. Jedine jednotlivé normy medzinárodného práva verejného, najmä medzinárodné zmluvy, nám dávajú nepriamo odpoveď tým, že nám označujú subjekty jednotlivých práv a povinností. Je teda potrebné zistenie, že v každom prípade sú práva a povinnosti z medzinárodného práva pridelené konkrétnej jednotke.

Č. Čepelka uvádza že: „v skutočnosti neexistuje objektívne či prirodzene daný subjekt medzinárodného práva, ani pojem subjektivity. Každý „subjekt,, je právny konštrukt, teda inak povedané – právna subjektivita nie je prirodzenou vlastnosťou, ale tým súhrnom práv a povinností, ktoré právo (konkrétna právna norma) priznáva určitej osobe či sociálnej jednotke.“⁷

Niektorí autori zdôrazňujú, že subjektom je tá osoba (jednotka), ktorá má normotvornú spôsobilosť. Jan Ondřej vo svojej publikácii hovorí, že práve s týmto ponímaním subjektivity sa môžeme stretnúť nielen v českej náuke medzinárodného práva, ale aj v zahraničných dielach.⁸ Napríklad podľa M. Dixona je subjektom medzinárodného práva osoba alebo entita (podstata), ktorá je schopná mať a vykonávať práva a povinnosti podľa medzinárodného práva.

⁷ Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 48

⁸ Pozri: Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. Aleš Čeňek s.r.o., Plzeň 2004, s. 100

Subjektom práva, t.j. i práva medzinárodného, je každá jednotka, ktorej daný právny rád priznáva spôsobilosť k právam a povinnostiam a spravidla i k právnym úkonom.⁹

Rovnako ako vo vnútroštátnom práve aj v práve medzinárodnom rozlišujeme rôzne subjekty, ktoré sa od seba odlišujú. Veda medzinárodného práva sa pokúša subjekty deliť do niekoľkých skupín podľa toho či majú spôsobilosť ku všetkým, alebo len k niektorým právam a povinnostiam, či sú spôsobilé na právne úkony, aká je ich subjektivita či akú majú povahu.

Subjekty delíme:

1. Podľa pôvodu subjektivity na:

- *pôvodné (prvotné)* – za pôvodné sa považujú štáty, ich subjektivita je daná ich fyzickou existenciou, nevytvára ju medzinárodné právo či vôľa iných subjektov. Do tejto kategórie zaraďujeme aj národ bojujúci za nezávislosť.
- *odvodené (druhotné)* - do tejto kategórie sú zaraďované subjekty, ktoré vznikli z vôle štátu, ako napríklad medzinárodné medzivládne organizácie, alebo také, ktoré síce vznikli prirodzene, ale subjektivitu získavajú prostredníctvom noriem medzinárodného práva, čiže taktiež z vôle štátov ako tvorcov tohto práva.

2. Z hľadiska časového delíme subjekty na :

- *trvalé subjekty* – tu zaraďujeme štáty a medzinárodné organizácie,
- *dočasné subjekty* – do tejto kategórie patrí napr. národ bojujúci za nezávislosť (povstalci), ktorý zanikajú buď premenou na trvalý subjekt alebo neúspechom povstania.

3. Z pohľadu rozsahu subjektivity rozlišujeme:

- *subjekty s plnou subjektivitou* – štáty, aktívne sa podieľajú na tvorbe medzinárodného práva,
- *subjekty s obmedzenou (špecializovanou) subjektivitou* – medzinárodné medzivládne organizácie,
- *subjekty s obmedzenou marginálnou (okrajovou) subjektivitou* – do tejto skupiny patria jednotlivci ako subjekty medzinárodného práva v prípade, ak jednotlivec porušuje medzinárodné normy, alebo je obeťou porušovania.

4. Z hľadiska povahy sa rozlišuje subjektivita vyplývajúca:

- *z obecného medzinárodného práva* – (tzv. objektívna subjektivita) uplatňuje sa erga omnes (vo vzťahu ku každému),

⁹ Pozri: Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň 2004, s. 100

- z *partikulárneho medzinárodného práva* – (tzn. subjektívna subjektivita), uplatňuje sa inter partes (len medzi stranami) v danom prípade vo vzťahu k štátom, ktoré ju uznali.¹⁰

Nevyhnutným predpokladom na to, aby sme mohli nejakú jednotku považovať za subjekt medzinárodného práva verejného, je spôsobilosť na práva a povinnosti. Subjektom je teda jednotka, ktorá musí spĺňať určité podmienky:

1. Práva a povinnosti sú adresované priamo subjektu (jednotke) - nie je len nejakým konečným prijímateľom výhod, ktoré mu plynú z normovaného chovania skutočných subjektov medzinárodného práva.
2. Práva a povinnosti mu udeľuje medzinárodné právo, alebo vnútroštátne právo po predchádzajúcom prijatí práva medzinárodného.
3. Vec nemôže byť subjektom medzinárodného práva, pretože medzinárodné právo upravuje spoločenské vzťahy, t.j. vzťahy medzi ľuďmi či medzi ich spoločenstvami.¹¹

Subjekt medzinárodného práva má rovnako spôsobilosť na právne úkony. Ide o spôsobilosť vstupovať do medzinárodnoprávných pomerov a prijímať záväzky voči iným subjektom. Zvrchovanosť však nemusí mať každý subjekt medzinárodného práva. Spôsobilosť na právne úkony je obmedzená, prípadne ju vôbec nepoužívajú, napr. zvláštne politické jednotky ako sú mestá s medzinárodným statusom. V dôsledku vojnovnej okupácie môže byť obmedzená spôsobilosť na právne úkony aj v prípade zvrchovaného štátu.

Uviedli sme už niekoľko poznatkov o subjektoch medzinárodného práva verejného, pre úplnosť problematiky je potrebné objasniť aj problematiku vzťahov medzi subjektmi medzinárodného práva.

Vzťahy medzi subjektmi medzinárodného práva sú vzťahmi koordinácie (konsenzu). Subjekty medzinárodného práva sú právne rovné a nezávislé.

V medzinárodnom práve subjekt nie je orgánom, ktorý by bol štátom nadriadený, bol by tvorcom pravidiel a zároveň by vynucoval ich plnenie.¹² Možno povedať, že zásada rovnosti a nezávislosti resp. nepodriadenosti subjektov sa potvrdzuje napríklad ich rovnocenným postavením pri tvorbe noriem medzinárodného práva, v procese konania a rozhodovania medzinárodných medzivládnych organizácií, prípadne v ich jurisdikčnej

¹⁰ Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: *Mezinárodní právo veřejné*. C.H.BECK, Praha 2008, s. 49

¹¹ Pozri: Ondřej, J.: *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Aleš Čeňek s.r.o., Plzeň 2004, s. 101

¹² Pozri: Azud, J.: *Mezinárodní právo*. VEDA, Bratislava 2003, s.18

imunita. Jurisdikčná a majetková imunita vylučuje, aby mohol byť ktorýkoľvek zo štátov podriadený jurisdikcii iného štátu, t.j. považovať ho za subjekt uplatňovania vnútroštátnych právnych predpisov, pokiaľ na to výslovne daný štát neudelí svoj súhlas.¹³

Subjekty medzinárodného práva nepredstavujú nemenný inštitút medzinárodného práva, pričom „dynamicnosť“ subjektivity v medzinárodnom práve potvrdzuje aj posudok Medzinárodného súdneho dvora vo veci náhrady škôd utrpенých v službách Organizácie Spojených národov z roku 1949, podľa ktorého „Subjekty práva... nemusia byť nevyhnutne totožné, pokiaľ ide o ich právnu povahu alebo rozsah ich práv... Ich povaha závisí od potreby spoločenstva.“¹⁴

V súčasnosti možno za subjekty medzinárodného práva považovať:

1. Štáty
2. Národ bojujúci za nezávislosť a povstalci
3. Medzinárodné organizácie
4. Jednotlivec
5. Osobitné politické jednotky.

1.3 Štáty ako subjekty medzinárodného práva

Podstata štátu ako subjektu je spojená z rozpadom feudálneho systému z konca 18. storočia, kedy nastúpila koncepcia štátu ako subjektu odlišeného od osoby panovníka. Až do začiatku 20. storočia boli jediným subjektom medzinárodného práva štáty, ktoré vždy boli a aj sú tradičným subjektom.

Štát má v medzinárodnom práve výnimočné postavenie, keďže vystupuje ako predstaviteľ suverénnej moci, má normotvornú pôsobnosť v oblasti medzinárodného práva, má spôsobilosť vytvárať medzinárodné organizácie a byť ich členom, spôsobilosť plniť svoje právne záväzky.

Štáty sú primárnymi (pôvodnými) a plnoprávnymi subjektmi medzinárodného práva, s faktickou základňou medzinárodnoprávnej subjektivity. Tá je daná materiálnymi znakmi sprevádzajúcimi ich existenciu, ktorými sú štátne územie, obyvateľstvo a výkon zvrchovanej moci nad územím a obyvateľstvom.¹⁵ Výkon zvrchovanej moci štáty odlišuje od iných subjektov, ktoré síce kontrolujú územie, avšak iba dočasne (povstalci,

¹³ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 46

¹⁴ Pozri: Reparation for Injuries, Advisory Opinion, ICJ Reports, 1949, s.174

¹⁵ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 53

národnooslobodzovacie hnutia) a aj od tých subjektov, ktoré žiadny faktický základ nemajú (medzinárodné organizácie, jednotlivci).

Štáty majú absolútnu normotvornú spôsobilosť, pokiaľ nie je obmedzená z konkrétneho právneho titulu. Absolútna normotvorná spôsobilosť štátov sa prejavuje účasťou štátov na tvorbe medzinárodného práva obecného i partikulárneho.¹⁶

1.3.1 Vznik a uznanie štátu ako subjektu

Štát sa stáva subjektom medzinárodného práva z hľadiska medzinárodného svojim vznikom za predpokladu, že si udrží svoju štátnosť. Medzinárodné právo nemá žiadnu normu, ktorá by upravovala vznik štátu. Nový štát môže vzniknúť nasledovne:

1. Prvotným osídlením územia – pričom sa vyžaduje skutočné ovládnutie územia, oznámenie o osídlení a súhlas tretích štátov. Tak vznikla Libéria.
2. Spojením (fúziou) dvoch alebo niekoľkých už existujúcich štátov do jedného. Znovuzjednotenie Nemecka v r. 1990.
3. Rozpadom existujúceho štátu na viacero samostatných štátov. Rozpad československej republiky na Slovensko a Česko.
4. Odštiepenie (secesia) sa od existujúceho štátu a vytvorenie nezávislého štátu. Odštiepenie Grécka, Srbska, Čiernej hory, Rumunska a Bulharska od Turecka
5. Na základe rozhodnutia medzinárodnej konferencie. Kongo, Izrael.

Uznanie je akt, ktorým štát reaguje na vznik nového štátu, ale aj novej vlády, povstaleckého hnutia, národa. Uznaním sa teda prejaví vôľa štátu nadviazať medzinárodnoprávne vzťahy s novým subjektom. Uznaním novovzniknutého štátu sa jeho medzinárodné postavenie významným spôsobom posilní.

Existujú dva druhy uznania štátu:

1. **Uznanie de iure** – ide o uznanie štátu plné, konečné a neodvolateľné. Právne účinky tohto uznania pominú v prípade že, tento štát fakticky zanikne (napr.: deklarácia vlády ČR o uznaní Čiernej hory).
2. **Uznanie de facto** – ide o uznanie obmedzené a dočasné, je ho možné kedykoľvek odvolať. Avšak má rovnako právne účinky. K tomuto druhu uznania štátov dochádza v prípadoch, kedy existujúce štáty musia upraviť svoje vzťahy k novovzniknutým štátom, ale nechcú sa k tomuto zatiaľ neuznanému štátu viazať svojou zahraničnou politikou. (napr.: dohody o dvojitém zdanení.)

Uznanie štátu je bezprostredne späté s jeho medzinárodnoprávnou subjektivitou.

¹⁶ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.; Mezinárodní právo veřejné. LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.123

Na to aby štát mohol vystupovať ako subjekt medzinárodného práva musí spĺňať určité znaky, a to - stále obyvateľstvo, vymedzené územie, vládu a spôsobilosť vstupovať do vzťahu s inými štátmi.

- a) **Stále obyvateľstvo** – obyvateľstvo, ktoré má usadlý, prirodzený a trvalý charakter (trvalými obyvateľmi sa rozumejú štátni občania). Minimálny počet obyvateľov nie je stanovený, nepripúšťa sa však existencia štátu bez obyvateľstva.
- b) **Vymedzené územie** – čiže štátne územie, ktoré je vymedzené štátnou hranicou. Minimálna veľkosť štátneho územie nie je stanovená.
- c) **Vláda (verejná moc)** - rozumieme ňou sústavu štátnych orgánov, ktoré sú schopné na príslušnom území zaistiť taký rozsah územnej správy a verejného poriadku, ktorý umožní nerušenú koexistenciu daného štátu s inými členmi medzinárodného spoločenstva. Medzinárodné právo vychádza z požiadavky efektivity vlády, ktorá má byť schopná podriaďovať svojej autorite všetky osoby podliehajúce jej jurisdikcii. Na preukázanie existencie štátu ako subjektu medzinárodného práva stačia uvedené tri znaky. Avšak v praxi trvá aj na štvrtom znaku.
- d) **Spôsobilosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi** (suverenita alebo nezávislosť) – spôsobilosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi v zásade predpokladá existenciu suverenity štátu. Tento znak má význam najmä u štátov, ktoré sú štátmi zloženými z hľadiska vnútroštátneho práva, ako sú federácie, ktoré sú zložené z viacerých jednotiek. Do vzťahu s inými štátmi môže vstupovať len federácia ako celok, nie samostatné územné jednotky – ide o federácie vnútroštátneho typu.

Tieto znaky boli vymedzené v Dohode o právach a povinnostiach štátov z roku 1933, ktorá bola uzavretá len pre latinskoamerické štáty, ale vzhľadom k tomu, že pravidlá v nej obsiahnuté sú uznávané v praxi všetkých štátoch, má obecný význam.¹⁷

Medzinárodnoprávna subjektivita sa štátom nepriznáva na základe medzinárodného práva, pretože medzinárodné právo nevytvára štáty, ale štáty vytvárajú medzinárodné právo. Štát sa stáva subjektom medzinárodného práva vtedy, keď má všetky atribúty štátu (princíp efektivity) a nie až vtedy, keď je uznaný za subjekt medzinárodného práva ostatnými štátmi.¹⁸ Táto konštitúcia vychádza už zo spomínanej zásady efektivity a znamená že, ostatné štáty sa v prípade vzniku nového štátu iba obmedzujú na skúmanie a konštatáciu či sú tieto prvky (atribúty) splnené.

¹⁷ Pozri: Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní. Aleš Čeňek s.r.o., Plzeň 2004, s. 104

¹⁸ Pozri: Tomko, J.: Medzinárodné verejné právo. Obzor, Bratislava 1988, s.98

V súčasnosti medzinárodné spoločenstvo skúma okrem splnenia všetkých atribútov aj to či nový subjekt nevznikol v rozpore so základnými zásadami medzinárodného práva (rešpektovanie právneho štátu, dodržanie ľudských práv atď./ako aj to či vznikol v súlade s hodnotami, na ktorých má záujem medzinárodné spoločenstvo ako celok /vznik v dôsledku agresie).

V súvislosti so subjektivitou štátov môžeme hovoriť o určitých osobitostiach pokiaľ ide o subjektivitu v štátoch, kde nie je centrálna organizovaná vládna moc, prípadne právo výkonu suverenity, t.j. keď nejde o unitárne štáty, ale o štáty federatívne alebo konfederatívne.¹⁹ Medzinárodnú subjektivitu nemá národ, ktorý sa neusiluje o svoje zrovnoprávnenie s ostatnými subjektmi medzinárodného práva, napr. prostredníctvom povstania, ale svoje vzťahy voči inému národu upravuje v rámci jedného štátu, napr. vo federácii. Pokiaľ ide o federáciu z medzinárodného hľadiska členské štáty nie sú subjektmi všeobecného medzinárodného práva, sú len subjektom právnych vzťahov založených členmi federácií. Vzťahy medzi členmi federácií majú štátoprávny charakter. Pre konfederáciu je charakteristické, že členské štáty si ponechávajú medzinárodnoprávnu subjektivitu aj suverénne práva, aj keď konfederácia sama je medzinárodnoprávnym spojením. Z toho vyplýva, že vzťahy medzi členmi konfederácie majú medzinárodnoprávny charakter.

O plnej medzinárodnoprávnej subjektivite štátov Kľučka vo svojej publikácii hovorí, že je možné ju obmedziť iba slobodným rozhodnutím štátu, ktorým sa vzdáva časti svojej subjektivity v prospech iného subjektu medzinárodného práva (napr. medzinárodnej organizácie), ako aj v rámci tzv. zložených štátov (federácia, únia, spolok) pokiaľ sa ich členské štáty dohodli, že na výkon oprávnení z ich medzinárodnoprávnej subjektivity splnomocnia federatívne alebo spolkové orgány.²⁰

1.3.2 Štátna suverenita

Za súčasného stavu medzinárodného práva verejného je medzinárodnoprávna subjektivita štátu neodlúčiteľne spojená so suverenitou (zvrchovanosťou) štátu. Ideu suverenity rozpracovali teoretici absolutizmu v súvislosti so zápasom feudálnych panovníkov o sústredenie neobmedzenej a nezávislej moci vnútri krajiny proti domácim feudálom a navonok voči iným feudálne absolutistickým štátom.²¹ Od tejto doby prešla „suverenita štátu“ vývojom, počas ktorého sa menil jej obsah, spoločenská funkcia

¹⁹ Pozri: Azud, J.: Medzinárodné právo. VEDA, Bratislava 2003, s.184

²⁰ Pozri: Kľučka, J.: Medzinárodné právo verejné. IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 53

²¹ Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.14

i nositeľ suverenity. Preto si dovoľíme uviesť niekoľko názorov resp. definícií suverenity štátu.

Štáty svoje územie výlučne ovládajú, majú tu územnú suverenitu, vykonávajú verejnú moc nad všetkým, čo sa na danom teritóriu nachádza t.j. voči obyvateľstvu a veciam, uplatňujú tu územnú výsosť a disponujú takzvaným potenciálom. Túto uvedenú skutočnosť nazývame suverenita štátu.²²

Tomko: „*Suverenitou štátu rozumieme skutočnosť, že voči určitému územiu a príslušnému obyvateľstvu je štátna moc najvyššou výlučnou mocou a pri jej uplatňovaní voči iným suverénom aj nezávislou mocou t.j. nezávisí od vôle inej štátnej moci.*“²³

Štátnou suverenitou sa rozumie nezávislosť štátnej moci na akejkoľvek inej moci, a to ako v oblasti medzištátnych vzťahov, tak i vo veciach vnútroštátnych.²⁴ Vo svojej nezávislosti navonok, čiže v zahraničnej politike a v samostatnosti vnútri štátu, čiže vo vnútornej politike, je štát obmedzený suverénnymi právami iných štátov, obecným medzinárodným právom a slobodne prevzatými medzinárodnými zväzkami. Z čoho možno usúdiť, že:

- Vonkajšia suverenita štátu sa prejavuje v tom, že štát je plnoprávnym subjektom medzinárodného práva (má plnú spôsobilosť k právam a právnym úkonom podľa medzinárodného práva), rovnoprávnym voči všetkým ostatným suverénnym štátom a rovnoprávnym členom medzinárodného spoločenstva.
- Vnútornou suverenitou štátu sa rozumie to, že štátu patrí výlučná, najvyššia moc na jeho území voči všetkým osobám a veciam. Táto výlučná moc štátu nad štátnym územím sa nazýva „územná výsosť“ alebo „výlučná územná jurisdikcia“.

Na území suverénneho štátu sú zakázané akékoľvek akty cudzej štátnej moci bez jeho súhlasu. Suverénny štát má úplnú voľnosť pri úprave svojich vnútorných vecí, avšak len v medziach medzinárodnoprávných záväzkov.

Zo suverenity štátu vyplývajú aj určité oprávnenia štátu, ktoré štát vykonáva mimo svojho územia. V niektorých prípadoch vykonáva štát aj výlučnú moc nad svojimi občanmi na území iného štátu, do ktorých nesmie cudzí štát zasahovať ide o tzv. „osobnú výsosť.“

²² Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 50

²³ Pozri: Tomko, J.: Mezinárodní veřejné právo. Obzor, Bratislava 1988, s.105

²⁴ Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.14

Zo suverenity štátu vyplývajú aj niektoré právomoci , v medzinárodných zmluvách a dokumentoch označované ako „výkon jurisdikcie“ – výkon zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci štátu.

Medzinárodne relevantná je len štátna suverenita chránená medzinárodným právom, teda tá, ktorá je predmetom jeho úpravy. Medzinárodné právo nám zaručuje právnu rovnosť medzi štátmi ako subjektmi. Zaisťuje existenciu štátu tým, že chráni politickú nezávislosť a územnú celistvosť, zákazom použitia sily a hrozby silou. Vnútornú sféru štátu chráni zákazom zasahovania iných štátov do jeho vnútorných záležitostí.

Ak prijme štát dobrovoľne medzinárodnoprávne záväzky voči iným štátom tým, že s nimi uzavrie medzinárodnú zmluvu, nepovažuje sa to za nedovolené obmedzenie jeho suverenity.²⁵ Dovoľujeme si naopak tvrdiť, že dobrovoľné prijatie medzinárodnoprávných záväzkov je skôr aktom preukázania „sily“ štátu v zmysle toho, že štát navonok prejavuje svoju suverenitu a spôsobilosť k právnym úkonom. Pričom závislé štáty, ktoré „trpia“ nedostatočnou vnútroštátnou subjektivitou a nedostatočnou suverenitou, ktorá sa často krát prejavuje v nespôsobilosti samostatne prijímať medzinárodnoprávne záväzky, alebo schopnosti primát len záväzky určitého druhu. Domnievame sa, že ide o záväzky menšej dôležitosti resp. nižšej medzinárodnoprávnej dôležitosti. Nemožno však nepoznamenať, že prevzatím určitého medzinárodnoprávneho záväzku štát obmedzuje do určitej miery výkon svojej suverenity v určitej oblasti svojej činnosti a na určitú dobu.

1.3.3 Zánik štátu ako subjektu medzinárodného práva

Zánik štátu rovnako ako jeho vznik medzinárodné právo neupravuje aj napriek tomu, že skutočnosť zániku štátu je s medzinárodným právom spájaná určitými právnymi účinkami.

Právna existencia štátu sa končí zánikom štátu. Aj v tejto súvislosti môžeme konštatovať, že zánik štátu je medzinárodnoprávnou skutočnosťou, teda skutočnosťou, ktorá čerpá svoj pôvod v práve, ale medzinárodné právo spája právne následky ktoré z danej skutočnosti plynú.²⁶

Zánikom štátu mizne z medzinárodného spoločenstva i konkrétny subjekt medzinárodného práva, pričom sa nám vynárajú dve právne otázky:

1. Otázka či štát ako subjekt medzinárodného práva zanikol, alebo ďalej trvá?

²⁵ Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.15

²⁶ Pozri: Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné /obecná část/, DOPLŇEK, Brno 1997, s.90

2. Otázka prípadného prechodu všetkých alebo niektorých práv a záväzkov zaniknutého štátu na iný štát.²⁷

Podľa faktických okolností rozlišujeme zánik štátu rozpadom, spojením, vznikom nového nezávislého štátu, alebo úplnou vojenskou porážkou druhého štátu (debeláciou) a následnou anexiou jeho územia (jednostranné nadobudnutie územia iného štátu).²⁸ Štát môže zaniknúť tým, že sa rozpadne na niekoľko častí. Tieto časti sa konštituujú ako samostatné štáty alebo sa pripoja k už existujúcim štátom (zánik Československa koncom r. 1992). Štáty zanikajú aj tým, že sa niekoľko doposiaľ samostatných štátov spojí do jedného nového štátu. Treťou možnosťou zániku štátu je - delácia, čiže úplná vojenská porážka. Zničenie organizovanej štátnej moci druhej bojujúcej strany mohla byť platným titulom anektovania (násilného pripojenia) celého územia porazeného štátu. Tento spôsob zániku štátu po prijatí všeobecného zákazu použitia vojenskej sily neprístupný. Teoreticky je možný ešte jeden spôsob zániku štátu po úplnej strate jeho materiálnych predpokladov a to územnej a ľudskej zložky napr. v dôsledku pôsobenia prírodných síl (prepadnutie sa ostrova, úplná strata obyvateľstva napr. vymretím).²⁹

Podobné právne otázky ako v prípade zániku štátu sa kladú i v niektorých prípadoch, kedy štát síce nezanikol, ale nastali určité podstatné zmeny, týkajúce sa buď štátneho územia (prejde pod suverénnu moc iného štátu – cesia), alebo sa vzťahujúce k medzinárodnoprávnej subjektivite štátu (štát doposiaľ nezávislý sa stane závislým či naopak, štát doposiaľ samostatný sa stane členským štátom zloženého štátu či naopak, alebo štát zložený sa zmení na štát jednotný alebo naopak).³⁰

Potočný a Ondřej vo svojej publikácii rozlišujú podľa faktických okolností rôzne typy sukcesie štátov, a to v súvislosti s rozpadom, oddelením, spojením, vznikom nového nezávislého štátu v dôsledku dekolonializácie alebo transferu časti územia štátu.

Pri oddelení (secesii) dochádza k oddeleniu časti štátneho územia a konštituovaniu nového štátu na tomto oddelenom území. Spojenie (splynutie) štátov vzniká zlúčením niekoľkých doposiaľ zvrhovaných štátov do jedného nového štátu.

Obdobné právne otázky ako v prípade zániku štátu vznikajú aj v situácii, kedy štát síce nezanikol, ale nastali zmeny týkajúce sa jeho štátneho územia, tým že jeho časť bola prenesená (postúpená) inému štátu. Podľa tradičného medzinárodného práva mohlo dôjsť

²⁷ Pozri: Azud, J.: Základy medzinárodného práva, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Matej Bela, Banská Bystrica 2001, s. 174

²⁸ Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.30

²⁹ Pozri: Azud, J.: Základy medzinárodného práva, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Matej Bela, Banská Bystrica 2001, s. 175

³⁰ Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.31

k zániku štátu aj anexiou. Čiže násilné pripojenie celého územia alebo časti iného štátu po vojenskej porážke a úplnom zničení jeho organizovanej štátnej moci (debelacia). Tento spôsob zániku je neprístupný z dôvodu zákazu požitia sily v medzinárodných vzťahoch.³¹

Pri zániku štátu sa vynára otázka prechodu jeho práv a záväzkov na iný štát. Preto sa zánik štátu v medzinárodnom práve spája so sukcesiou (právnym nástupníctvom).

*Sukcesiu možno definovať ako prechod práv a záväzkov z jedného subjektu medzinárodného práva na druhý subjekt. Predpokladom je práve prechod územnej suverenity z jedného subjektu na druhý, v rámci ktorého sa príslušný subjekt stáva územným nástupcom (sukcesorom).*³²

Malenovský vo svojom diele uvádza niekoľko základných rysov charakterizujúcich sukcesiu:

1. Sukcesia sa prvotne zakladá na obyčajových normách, ktorých obsah a závažnosť nie sú vždy jednoznačné, nakoľko prax nezodpovedá požiadavkám dostatočnej jednotnosti.
2. Inštitút sukcesie v oboch Viedenských dohovoroch má teritoriálny základ. To značí, že jeho normy sa aktivujú v situáciách, kedy štát preberá zodpovednosť za medzinárodné vzťahy určitého územia po inom štáte.
3. Obecné medzinárodné právo nepozná tzv. univerzálnu sukcesiu. Neukladá územnému nástupcovi povinnosť prebrať akékoľvek záväzky zaniknutého štátu. Naopak pre prípad dekolonializácie vychádzajú zo zásady tabula rasa (nepopísaná doska, tabuľa), podľa nej sukcesor zásadne sám určí, do ktorých záväzkov predchodcu vstúpi.
4. Inštitút sukcesie sa rozpadá do viacerých pomerne samostatných skupín noriem. Existujú zvlášťne úpravy sukcesie vzhľadom k medzinárodným zmluvám, k štátnemu majetku, štátnym archívom, dlhom a vzhľadom k členstvám v medzinárodných organizáciách.³³

Dynamiku subjektivity štátu možno chápať nielen ako vývoj od vzniku po zánik štátu, ale aj ako zmeny vyjadrené výkonom jednotlivých kompetencií štátu. Kompetenciami rozumieme spôsobilosť na právne úkony vymedzenú medzinárodným právom, právomoc

³¹ Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.32

³² Pozri: Mráz, S., Poredoš, F., Vršanský, P.: Mezinárodní veřejné právo, Univerzita Komenského, právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, Bratislava 2005, s. 76

³³ Pozri: Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné /obecná část/, DOPLŇEK, Brno 1997, s. 91

vydávať právne normy, právo jurisdikcie, teritoriálne kompetencie, personálne kompetencie, ktoré súhrnne predstavujú základný atribút a prejav subjektivity.

Na záver možno v súvislosti s medzinárodnou subjektivitou štátov konštatovať, že štáty sú trvalými subjektmi medzinárodného práva a zánik ich medzinárodnoprávnej subjektivity môže byť spojený len so zánikom štátu samotného.

1.4 Národ bojujúci za nezávislosť a povstalci

Medzinárodné právo vymedzuje aj ďalšie subjekty medzinárodného práva a to národnooslobodzovacie hnutie a povstalecké hnutie, pričom ich spoločným znakom so štátmi je územný základ ich subjektivity, pretože svoju moc vykonávajú na určitom území alebo sa na jej výkon pripravujú. Pre tieto subjekty je spoločné aj to, že majú dočasnú povahu, pretože ich vznik a pôsobenie na medzinárodnej scéne nie je nikdy cieľom ale prostriedkom na jeho dosiahnutie, ktorým je v prípade národnooslobodzovacieho hnutia vznik nového štátu a v prípade povstalcov nastolenie novej vlády, pričom aj rozsah ich medzinárodnoprávnej subjektivity je vymedzený týmito cieľmi.³⁴

Národ bojujúci za nezávislosť má v medzinárodnom práve postavenie pôvodného avšak z časového hľadiska dočasného subjektu. Národnooslobodzovacie hnutia vznikli v súvislosti so stabilizáciou zásady medzinárodného práva v dvadsiatom storočí, ktorá priznáva národom právo na sebaurčenie.

O tomto práve národov sa v medzinárodnom spoločenstve začína diskutovať od začiatku 20. storočia v súvislosti so 14 bodmi amerického prezidenta Wilsona na Parížskej mierovej konferencii v roku 1919, ako aj v súvislosti so zahraničnou politikou Sovietskeho Ruska po revolúcii v októbri 1917.³⁵

Právo na sebaurčenie bolo postupne akceptované Spoločnosťou národov a Organizáciou spojených národov, pričom malo závažný dopad na tradičné ponímanie štátu a štátnosti v medzinárodnej politike a medzinárodnom práve, pričom jeho podstata spočíva v objavení a potvrdení nezastupiteľnej úlohy národov v procese rozhodovania o ich budúcej štátnosti. V dôsledku praktického uplatňovania práva na sebaurčenie strácalo rozhodovanie veľmocí alebo rôznych panovníckych dynastií o územných otázkach z pohľadu medzinárodného práva legitimitu.

³⁴ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 57

³⁵ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 57

*Právom na sebaurčenie sa národom priznáva oprávnenie slobodne rozhodnúť o ich budúcom štátoprávnom usporiadaní.*³⁶

Na identifikáciu národa bojujúceho za nezávislosť a jeho medzinárodnej subjektivity si musíme identifikovať pojem národ a tiež podstatu medzinárodnoprávnej úpravy práva na sebaurčenie.

Pojem národ sa v medzinárodnom práve používa najmä z hľadiska jeho postavenia ako adresáta práva na sebaurčenie, ako aj s ďalšími súvisiacimi právami, ktoré majú kolektívny charakter. K prvotnému definovaniu národa na medzinárodnej úrovni došlo v 19. storočí. V tomto období prevládala názor že, národ je spoločenstvo ľudí, spojených spoločnými biologickými rysmi, jazykom, tradíciami, históriou a kultúrou, ktorým je vlastná vôľa žiť spolu. Toto poňatie prevládalo až do konca 1. svetovej vojny. Procesom rozpadu koloniálnej sústavy sa toto ponímanie doplnilo aj o územné vymedzenie národa, vzhľadom na etnickú a jazykovú rôznorodosť mimoeurópskych koloniálnych národov a štátov. Na tomto základe sa začali v praxi vyskytovať štáty vytvorené jedným národom chápaným v etnickom slova zmysle, ale i štáty vytvorené v viacerých etník na základe územného vymedzenia.

Jedným z ústredných inštitútov medzinárodného práva je inštitút sebaurčovacieho práva národov, ktorý nadobudol po 2. svetovej vojne nové rozmery a to najmä vďaka Charte OSN.

Charta OSN ako jeden z cieľov Organizácie spojených národov uvádza rozvoj priateľských vzťahov medzi národmi založených na „úcte k zásade sebaurčenia národov“ a to v článku 1 odsek 2 Charty OSN³⁷, ktorý hovorí: „rozvíjať medzi národmi priateľské vzťahy založené na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčovania národov, ako aj robiť iné vhodné opatrenia na posilnenie svetového mieru.“³⁸

Po druhej svetovej vojne bolo sebaurčovacie právo národov aktuálne predovšetkým u koloniálnych a iných závislých národov. A to predovšetkým vzhľadom na veľké množstvo kolónií, protektorátov a z toho plynúci počet ľudí trpiacich pod koloniálnym jarmom.

V roku 1966 dochádza ku generalizácii práva národov na sebaurčenie v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach ako aj v Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, ktoré vo svojich článkoch zhodne

³⁶ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 57

³⁷ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 58

³⁸ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné. LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.127

potvrdzujú, že: „Všetky národy majú právo na sebaurčenie a v dôsledku tohto práva si môžu slobodne určovať svoj politický status a rozhodovať o svojom ekonomickom, sociálnom a kultúrnom rozvoji.“³⁹

Tento rozmer práva na sebaurčenie neskôr potvrdila rezolúcia Valného zhromaždenia OSN obsahujúca Deklaráciu zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN, ktorá spresňuje že právo národov na sebaurčenie sa môže uplatniť buď vytvorením zvrchovaného a nezávislého štátu, ďalej jeho slobodným združením, alebo integráciou s iným nezávislým štátom, prípadne prostredníctvom iného politického štatútu, ktorý si národ slobodne určil.⁴⁰

František Zbořil bližšie hovorí o vytvorení nového štátu na základe slobodnej voľby národa (ľudu). Pričom táto vôľa ľuď sa môže prejaviť najrôznejším spôsobom, ale musí sa zistiť konkrétna a slobodne prejavená vôľa národa na sebaurčenie. Môže ísť o nenásilné prostriedky prejavu vôle (plebiscit), alebo o prostriedky násilné, t.j. použitie sily, čo potvrdila aj Deklarácia zásad medzinárodného práva upravujúcich mierové a priateľské vzťahy medzi všetkými štátmi, kde je potvrdené právo národov bojovať proti koloniálnym mocnostiam všetkými prostriedkami.⁴¹

Pri uplatňovaní práva na sebaurčenie, či už mierovou alebo ozbrojenou cestou je potrebné podľa platného obyčajového práva rešpektovať princíp *uti possidetis iuris* t.j. princíp rešpektovať štátne, prípadne administratívne hranice tohto štátu, území ktorého k jeho uplatneniu dochádza. Podstata tejto zásady spočíva v zabezpečení rešpektovania územných hraníc a to rovnako štátnych ako administratívnych, existujúcich v okamihu získania nezávislosti.⁴²

Medzinárodné právo síce priznáva právo na sebaurčenie národom, no nepriznáva ho menšinám. Z toho vyplýva, že menšiny nemajú právo na odtrhnutie (secesiu) časti územia štátu, na ktorom sú vo väčšine, ani na ich spojenie s väčšinovým národom napríklad susedného štátu. Domnievame sa, že k tomuto stavu možno prirovnať zámery obyvateľov maďarskej národnosti žijúcich na juhu územia Slovenskej republiky, ktorý prejavujú úmysel odtrhnutia časti územia na juhu Slovenska a vytvorenia autonómie, prípadne pričlenenia toto územia k štátnemu územiu Maďarskej republiky. Čo im nijak nedovoľuje medzinárodné právo. Menšiny sú medzinárodným právom chránené, ale len normami na ochranu ľudských práv.

³⁹ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 58

⁴⁰ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 58

⁴¹ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.128

⁴² Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 59

Realizácia práva národa na sebaurčenie vyžaduje vytvorenie určitej organizačnej štruktúry vrátane reprezentatívnej organizácie zastupujúcej národ v jeho vzťahoch s inými subjektmi medzinárodného práva.

Ako príklady organizácií zastupujúcich národy uplatňujúce si právo na sebaurčenie možno spomenúť Organizáciu pre oslobodenie Palestíny (OOP) v prípade palestínskeho národa, Africký národný kongres (ANC) v prípade Južnej Afriky. Medzištátna prax potvrdzuje, že podmienkou medzinárodného uznania takejto organizácie nemusí byť vždy aj účinná kontrola územia, na ktorom žije národ uplatňujúci si právo na sebaurčenie ale predovšetkým presvedčenie uznávajúceho štátu, že takáto organizácia je skutočne reprezentatívnym zástupcom národa a má tiež najlepšie predpoklady na vytvorenie štátneho mechanizmu nového samostatného štátu.

K medzinárodnej akceptácii takejto organizácie dochádza uznaním národnooslobodzovacieho hnutia, v dôsledku čoho jej uznávajúci štát priznáva obmedzenú normotvornú spôsobilosť spočívajúcu v oprávnení uzatvárať medzinárodné zmluvy vojenskej, hospodárskej a politickej povahy, ďalej zmluvy o zriadení zahraničného zastúpenia (podobného diplomatickému zastúpeniu) na území uznávajúceho štátu, ako aj zmluvy o priznaní nezávislosti tzv. materským štátom a pod. Uznávajúci štát sa tiež zaväzuje, že akty organizácie na území ovládanom národnooslobodzovacím hnutím bude považovať za akty orgánov verejnej moci s extrateritoriálnymi účinkami. Organizácie reprezentujúce národy uplatňujúce si právo na sebaurčenie sú tiež oprávnené požadovať od štátov ochranu osôb konajúcich v ich mene, ako aj ich jurisdikčnú (súdnu) imunitu vo vzťahu ku konaniam uskutočňovaným pri výkone ich funkcie.⁴³

Inštitút sebaurčovacieho práva môže uplatniť každý národ. Právo národov na sebaurčenie sa každému národu otvára prostredníctvom jeho národnej suverenity, znamenajúcej, že každý národ má suverénne právo na samostatnosť dosiahnutím štátnosti a suverénne právo na nezávislú štátnu existenciu a na slobodnú voľbu ciest rozvoja.⁴⁴

Povstalecké hnutie ako subjekt medzinárodného práva

Ďalším dočasným subjektom medzinárodného práva s obmedzenou medzinárodnoprávnu subjektivitou sú povstalecké hnutia. Majú svoju históriu, počínajúc občianskou vojnou v Severnej Amerike v rokoch 1774 až 1783, španielskou občianskou vojnou v rokoch 1936-1939, až po súčasné povstalecké hnutia napríklad v Mexiku,

⁴³ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné, IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 59

⁴⁴ Pozri: Mráz, S., Poredoš, F., Vršanský, P.: Medzinárodné verejné právo, Univerzita Komenského, právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, Bratislava 2005, s. 82

Kolumbii, Malajzii, Peru a v iných štátoch.⁴⁵ Vo všeobecnosti platí, že vlády štátov, na území ktorých povstalecké hnutia pôsobia, sa usilujú ich čo najskôr potlačiť a ich vodcov prísne potrestať, a to nielen z dôvodu zabezpečenia vnútorného poriadku a stability na celom štátnom území, ale aj z medzinárodných dôvodov.

Povstalecké hnutie je vojenskou organizáciou pričom uplatňuje svoju mocenskú akciu v oblasti pôsobnosti územného suveréna, a to práve proti nemu. Pritom tiež vykonáva verejnú moc voči obyvateľstvu na určitom území. Tento aspekt je rozhodujúci v právnom kvalifikovaní tohto javu, lebo daný výkon verejnej moci (územnej výsosti), pokiaľ sa presadí úspešnosť povstania, svedčí o novo sa utvárajúcej územnej politickej jednotke, o rodiacom sa štáte.⁴⁶

Výkon verejnej moci povstaleckým hnutím je tiež rozhodným kritériom k jeho odlišeniu od občianskych nepokojov a masových demonštrácií, aj keď pri ich vystupňovaní môžu tiež prerásť do povstania. Povstalci prostredníctvom svojich orgánov realizujú výkon verejnej moci čím dochádza k mocenskému ovládaniu časti územia. Tieto orgány však už nemožno pokladať za orgány teritoriálneho štátu, lebo nejednajú v jeho záujme skôr proti nemu. Štát, na území ktorého úspešne „funguje“ povstalecké hnutie, má navonok akoby dve vlády (centrálnu a povstaleckú), pričom takýto stav signalizuje, že centrálna vláda nie je schopná efektívne zabezpečiť výkon štátnej moci na celom štátnom území, a tým ani plnenie prijatých medzinárodných záväzkov (napr. garantovať nedotknuteľnosť štátnych hraníc, ochranu zahraničných investícií, prípadne života a zdravia cudzích štátnych príslušníkov).

V krajinách, kde pôsobí povstalecké hnutie, pravidelne dochádza k tomu, že povstalci efektívne ovládajú určitú časť štátneho územia s obyvateľstvom na ňom žijúcim, pričom na tomto území pôsobia ich vlastné orgány.⁴⁷

Medzinárodné právo neurčuje akým spôsobom môže v štáte dôjsť k zmene vlády. Najčastejšie k tomuto aktu dochádza ústavným spôsobom po parlamentných voľbách. Medzinárodné právo však nevyklučuje neústavný spôsob jej zmeny sprevádzaný použitím ozbrojenej sily čo umožňuje existenciu povstaleckého hnutia ako subjektu medzinárodného práva.

Povstalci sa stávajú partikulárnym subjektom medzinárodného práva, ak efektívne vykonávajú moc nad časťou štátneho územia a ak ich zainteresované štáty uznali.⁴⁸

⁴⁵ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 61

⁴⁶ Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 74

⁴⁷ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 62

V oblasti medzinárodného humanitného práva boli urobené úpravy, ktoré viedli k väčšej diferenciacii povstalcov a ich subjektivity. Podrobnejšie pravidlá zaisťujú vyššiu úroveň ochrany na území zmluvnej strany, len pre tých povstalcov, ktorí spĺňajú definíciu „disidentskej ozbrojenej skupiny vykonávajúcu pod zodpovedným vedením takú kontrolu nad časťou ich územia, ktorá im umožňuje viesť trvalé a koordinované vojenské operácie a aplikovať Protokol (čl. 1. odst. 1).

Na základe čl. 1. odsek 4. Dodatkového protokolu I. nastalo vyделение národne oslobodzovacích hnutí z tradičnej všeobecnej kategórie povstalcov, pretože ozbrojené konflikty, v ktorých národy bojujú proti koloniálnej nadvláde a cudzou okupáciou a proti rasistickým režimom“ boli povýšené na úroveň medzinárodných konfliktov. Mimo rámec medzinárodného humanitného práva nie je zásadný rozdiel v subjektivite povstaleckých a národnooslobodzovacích hnutí dovedy, pokiaľ v oboch prípadoch vykazujú aspoň minimálny výkon verejnej moci.⁴⁹

Povstanie môže skončiť víťazstvom alebo porážkou, oboch prípadoch však tým končí aj dovedajšia pôsobnosť pravidiel obecného medzinárodného práva.

Ak bolo cieľom povstania len vytvorenie či spoluvytvorenie novej vlády pri zachovaní kontinuity doterajšieho územného suveréna, tak tiež prípadnú zodpovednosť za porušenie pravidiel obecného medzinárodného práva zo strany predošlých povstaleckých orgánov nesie naďalej existujúci územný suverén s touto novo ustanovenou vládou, na ktorej sa víťazní povstalci podieľali.

Ak bolo cieľom povstania naopak vytvorenie nového štátu, tak práve jeho vyhlásením sa i konštituuje z doterajšej vojenskej na politicko-mocenskú organizáciu. Pokiaľ aj tá svoju štátnosť presadí, tak sa vo vzťahu k danému teritóriu utvára nový územný suverén.⁵⁰

Nový územný suverén má nielen územnú výsosť a taktiež moc nad celým štátnym územím. Až konštituovaný územný suverén má nielen všetky náležitosti, aby bol subjektom medzinárodného práva, ale práve ako územný suverén automaticky nadobúda spôsobilosť podieľať sa na normotvorbe.

Povstalci sa stávajú partikulárnym subjektom medzinárodného práva, ak efektívne vykonávajú moc nad časťou štátneho územia a ak ich zainteresované štáty uznali. Prax štátov potvrdzuje, že dôvody, ktoré ich vedú k uznaniu povstalcov, bývajú jednak

⁴⁸ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 62

⁴⁹ Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 76

⁵⁰ Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 77

ekonomickej a humanitárnej a jednak ideologickej povahy. Tie prvé sa prejavujú v nutnosti ochrany investícií, života a zdravia občanov uznávajúceho štátu nachádzajúcich sa na území ovládanom povstalcami a druhé v politickej orientácii povstaleckého hnutia, ktorá je pre uznávajúci štát výhodná, a preto je ochotný ju podporiť aj uznaním.⁵¹

Spomínanej ochrany sa môžu dožadovať osoby zastupujúce povstalecké hnutia, len na území štátov, ktoré povstalcov uznali. Štáty, ktoré povstalecké hnutie uznali, ale aj tretie štáty, sú povinné zdržať sa poskytovania pomoci povstalcom (s výnimkou humanitárnej), hoci takúto pomoc môžu poskytovať zákonnej vláde.

Ak povstanie skončí jeho porážkou, povstalci tým stratia svoje doterajšie postavenie cudzích orgánov na území teritoriálneho suveréna a stávajú sa znovu súkromnými osobami. Medzinárodné právo nijak neukladá víťaznému územnému suverénovi povinnosť potrestať povstalcov za povstanie.⁵² Je na rozhodnutí vlády ako bude podľa zákona o povstalcoch rozhodovať.

1.5 Medzinárodné organizácie

Koncom 19.storočia si potreby hospodárskeho rozvoja spoločnosti a búrlivého technického pokroku spolu s rastúcim zmedzinárodňovaním výrobných síl a vytváraním svetového hospodárskeho súvisí vznik prvých medzinárodných organizácií známych pod názvom medzinárodné správne únie.

Technický pokrok si vynútil vznik organizácií, ktoré by upravovali nové doposiaľ neznáme oblasti medzinárodného styku. Keďže dovtedajšie zmluvy medzi štátmi nestačili začali vznikať medzinárodné organizácie ako napr.: Medzinárodná telegrafná únia (1865), Svetová poštová únia (1874), Medzinárodný úrad pre miery a váhy (1875), Medzinárodná únia pre prepravu tovaru na železnici (1890) a ďalšie.⁵³ Práve tieto medzinárodné správne únie boli považované za prvé únie nepolitickej povahy, ktoré sa stali základom pre vznik stálych politických medzinárodných organizácií. Prvou stálou medzinárodnou organizáciou politickej povahy sa stala Spoločnosť národov, ktorá vznikla v roku 1919 a po druhej svetovej vojne Organizácia spojných národov.⁵⁴

Predmetom nášho záujmu je medzinárodná subjektivita medzinárodných organizácií.

⁵¹ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 62

⁵² Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 77

⁵³ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 62

⁵⁴ Pozri: Mráz, S., Poredoš, F., Vršanský, P.: Medzinárodné verejné právo, Univerzita Komenského , právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, Bratislava 2005, s. 81

Medzinárodná organizácia vzniká z vôle zakladajúcich štátov. Medzinárodné organizácie ako subjekty medzinárodného práva majú odvodenú a vymedzenú právnu subjektivitu. Medzinárodné orgány a organizácie tvoria odvetvie medzinárodného práva, ktoré obsahuje zásady, inštitúty a normy upravujúce vznik, funkcie, štruktúry a procedurálne predpisy pre činnosť medzinárodných vládnych orgánov a organizácií, ich vzťahy k účastníckym alebo iným štátom ako aj vzťahy medzinárodných organizácií navzájom⁵⁵. Ján Azud vo svojich dielach v problematike medzinárodných organizácií rozlišuje medzinárodné orgány a medzinárodné organizácie. Pričom hovorí že: „medzinárodné orgány sú ustanovené štátmi, ktoré konajú nielen menom jedného štátu ako jeho štátne orgány, ale menom všetkých účastníckych štátov na základe dohody medzi nimi.“⁵⁶ Poňatie medzinárodných organizácií sa stotožňuje s ďalšími autormi ako napr: Ondřej rozumie medzinárodnou organizáciou vládnej povahy, „združenia štátov, ktoré na základe právneho aktu, ktorým bola zriadená (medzinárodnou zmluvou) , trvalo vykonávajú určité úlohy pre členské štáty, a to vlastný menom a vlastnými organmi.“⁵⁷ Je to inštitucionalizovaná forma medzinárodných vzťahov vyznačujúca sa relatívne stabilným právnym základom v podobe zakladacej zmluvy, štruktúrou orgánov a stálou činnosťou.⁵⁸ Medzinárodné orgány a organizácie majú spoločné i rozdielne znaky. Spoločným znakom je to, že ich štáty zriaďujú na plnenie určitých úloh vo svoj prospech a na základe dohody. Odlišujú sa tým, že medzinárodné orgány rokujú priamo ako spoločné orgány všetkých štátov, napr. medzinárodné konferencie, zatiaľ čo medzinárodné organizácie majú svoje vlastné orgány, ktoré v rámci určenej OSN napr. Medzinárodná organizácia práce. Odlišujú sa v tom, že medzinárodné orgány nepotrebujú k svojej jednorazovej činnosti medzinárodno-právnu subjektivitu, zatiaľ čo medzinárodné organizácie vykonávajú trvalú a neprerušiteľnú činnosť pod svojim menom a preto sú vybavené medzinárodno-právnu subjektivitou, tá však nie je pôvodná a neobmedzená, ale odvodená a obmedzená na plnenie úloh, ktoré im štáty uložili. Je to však vlastná medzinárodno-právna subjektivita vo vzťahu k štátom a iným medzinárodno-právnym organizáciám.

Azud vo svojej publikácii rozdeľuje medzinárodné orgány a organizácie na niekoľko skupín podľa rôznych kritérií:

⁵⁵ Pozri: Azud, J.: Medzinárodné právo. VEDA, Bratislava 2003, s.207

⁵⁶ Pozri: Azud, J.: Základy medzinárodného práva, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Univerzita Matej Bela, Banská Bystrica 2001, s. 183

⁵⁷ Pozri: Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní., Aleš Čeňek s.r.o., Plzeň 2004, s. 122

⁵⁸ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné. LINDE PRAHA a.s.,Praha 2006, s.

1. Podľa zloženia:

- Zborové – zložené z viacerých členov alebo účastníkov
- Individuálne – individuálne pozostávajú z jedného člena, napr. generálny tajomník

2. Podľa počtu účastníkov:

- Univerzálne – ich účastníkmi alebo členmi sú všetky alebo takmer všetky štáty sveta
- Partikulárne - účastníci sú členovia niekoľkých štátov napr. EÚ
- Regionálne – účastníkmi sú len štáty určitej zemepisnej oblasti, regiónu

3. Podľa trvania:

- Stále - medzinárodné orgány a organizácie, ktoré majú podľa záujmu účasť pôsobiť trvale napr. Medzinárodný súdny dvor, OSN
- Dočasné – sú stanovené len na výkon určitých časovo obmedzených úloh, napr. Zmierovacia komisia, Medzinárodná organizácia pre utečencov

4. Podľa obsahu činnosti:

- politické – orgány a organizácie, ktoré majú plniť politické úlohy najmä udržiavať politický mier a bezpečnosť a koordinovať spoluprácu v rôznych oblastiach medzinárodného práva, napr. Konferencia OSN pre ozbrojenie,
- správne - Správne orgány a organizácie sú zmocnené účastníkmi alebo členmi na výkon rôznych administratívnych, technických kontrolných a informačných funkcií v oblasti ekonomiky, vedy, techniky, dopravy, zdravotníctva, vzdelania a kultúry, sociálnych a humanitných otázok,
- urovnávajúce medzinárodné spory - plnia funkcie napr. sprostredkovateľské, vyšetrovacie, zmierovacie, rozhodcovské alebo súdne,
- právotvorné - medzinárodné diplomatické konferencie napr. Viedenskú konferenciu zmluvnom práve alebo Valné zhromaždenie OSN, Komisiu OSN pre medzinárodné právo. Ich právotvorná činnosť sa prejavuje stanovením materiálneho obsahu pravidiel. Právnu závislosť im dodá ďalší súhlas štátov, ten sa prejavuje obvykle podpisom s ratifikáciou alebo prijatím schválenej zmluvy na medzinárodnej organizácie vykonávajú tieto organizácie aj istú normotvorbu, ktorá zaväzuje, bezprostredne členské štáty.⁵⁹

Ako sme už spomínali medzinárodné organizácie konajú v mene štátov, ktoré im poskytnú medzinárodnoprávnu subjektivitu, na plnenie ich cieľov.

⁵⁹ Pozri: Azud, J.: Medzinárodné právo. VEDA, Bratislava 2003, s.208

O subjektivite medzinárodnej organizácie môžeme hovoriť vtedy ak spĺňa dve základné podmienky, a to, že disponuje vlastnými právami a povinnosťami – existujúcimi súbežne s medzinárodnoprávnou subjektivitou jej členských štátov a súčasne má určitú autonómiu v procese výkonu týchto práv a povinností.⁶⁰ Znaký subjektivity medzinárodnej organizácie sú uvedené priamo v zakladacej listine danej organizácie, alebo ich možno vyvodiť z funkcií a praxe, ktorú daná organizácia vykonáva.

Na základe uvedených poznatkov môžeme definovať medzinárodné organizácie. Kľučka uvádza: „*Medzinárodnú medzivládnu organizáciu ako subjekt medzinárodného práva tak možno definovať ako spoločenstvo štátov vybavené vlastnými orgánmi a právomocami, ktoré je trvalo činné a pôsobí v súlade s medzinárodným právom. Medzinárodnú medzivládnu organizáciu, ktorá spĺňa tieto prvky, možno považovať za subjekt medzinárodného práva s vlastnou subjektivitou, ktorý je schopný preberať medzinárodnoprávne záväzky a spôsobilý niesť následky svojich protiprávných konaní.*“⁶¹

Na naplnenie požadovaných cieľov priznávajú členské štáty medzinárodným organizáciám určitú spôsobilosť, aby mohli plniť v ich záujme nimi zverené funkcie. Pri realizácii svojich úloh plnia medzinárodné organizácie na jednej strane základné funkcie, akou je napríklad zisťovanie sféry a hraníc súhlasnej vôle členských štátov v otázkach úloh a prostriedkov ich plnenia medzinárodnými organizáciami, na strane druhej špeciálne funkcie.

Potočný a Ondřej zaradzujú medzi špeciálne tieto funkcie: *normotvorná, kontrolná a donucovacia funkcia a operatívna funkcia.*⁶²

1. Normotvorná funkcia medzinárodných organizácii – spočíva v stanovení pravidiel správania a to právneho, politického alebo morálneho charakteru. Pričom pravidlá správania sa, sa vzťahujú na štáty, medzinárodné organizácie a ich orgány. Takéto pravidlá vznikajú na základe vôle členských štátov organizácii. Majú charakter odporúčaní, niekedy deklarácií.
2. Kontrolné a donucovacie funkcie medzinárodných organizácii – spočíva v zisťovaní skutočného stavu vecí, pri dodržaní noriem medzinárodného práva. Pri kontrole porovnáva daný stav so vzorom, ktorý je určený pravidlami správania stanovenými organizáciou a snaží sa dosiahnuť želaný stav zodpovedajúci norme.

⁶⁰ Pozri: Kľučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 65

⁶¹ Pozri: Kľučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 66

⁶² Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.278

3. Operatívna funkcia medzinárodných organizácií – spočíva v poskytovaní služieb zo strany medzinárodných organizácií, na základe ich slobodného rozhodnutia. Pričom organizácie si sami schvaľujú realizačné nariadenia a a samy ich následne realizujú s využitím svojich prostriedkov a personálu.

Spomínané funkcie sú medzinárodným organizáciám priznávané za účelom plnenia rôznych úloh. Medzinárodné organizácie sú vybavené na plnenie svojich funkcií určitými spôsobilosťami (kompetenciami). Ondřej vo svojej publikácii uvádza:

- a) Spôsobilosť uzatvárať medzinárodné zmluvy – s inými subjektmi medzinárodného práva, pričom táto kompetencia nie je neobmedzená. Jej obmedzenie je stanovené cieľmi organizácie.
- b) Spôsobilosť k výsadám a imunitám – ide o výsady priznávané organizáciám ako aj ich vrcholným funkcionárom. Tieto funkcie sa priznávajú iba rozsahom a spôsobom nevyhnutným na dosiahnutie cieľov medzinárodnej organizácie. Čiže môžeme konštatovať obmedzenosť i tejto kompetencie.
- c) Spôsobilosť predložiť svojim menom majetkový nárok voči inému subjektu medzinárodného práva.
- d) Spôsobilosť vystupovať ako strana pred medzinárodnými arbitrážnymi a súdnymi orgánmi.
- e) Spôsobilosť niesť zodpovednosť za svoje protiprávne správanie a škody – a to sama, spolu s, alebo namiesto členského štátu. Štatúty medzinárodných organizácií však neobsahujú ustanovenia, ktoré by upravovali zodpovednosť organizácií. Takéto ustanovenia sú obsiahnuté v iných medzinárodných zmluvách.
- f) Spôsobilosť k vnútroorganizačnej normotvorbe – táto kompetencia je zameraná najmä na úpravu vzťahov medzi svojimi orgánmi.
- g) Spôsobilosť autonómie vo finančných záležitostiach – najmä v otázkach rozpočtu.⁶³

Medzinárodné organizácie môžu vzhľadom k charakteru plnených cieľov a funkcií vykonávať i ďalšie kompetencie. Pričom uvedené kompetencie nemusia byť vždy zásadne uvedené v zakladacích dokumentoch jednotlivých medzinárodných organizácií.

Medzinárodné organizácie ako samostatné subjekty medzinárodného práva majú vlastné orgány.

Medzinárodné organizácie majú spravidla túto základnú organizačnú štruktúru:

⁶³ Pozri: Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní., Aleš Čeňek s.r.o., Plzeň 2004, s. 123

1. **Zhromaždenie** – v ktorom sú zastúpený zástupcovia všetkých členských štátov.
2. **Radu alebo výbor** – zložené z obmedzeného počtu volených členov v prípade univerzálnych organizácií, alebo zo všetkých členov v prípade organizácií regionálnych alebo partikulárnych.
3. **Sekretariát** – je výkonným a technickým orgánom. Na jeho čele stojí generálny tajomník alebo generálny riaditeľ.⁶⁴

Okrem týchto troch základných orgánov si medzinárodné organizácie s rozsiahlym spektrom záujmov a značnou činnosťou zriaďujú ďalšie hlavné orgány podľa potreby. Ako napríklad rôzne výbory, rady či komisie (napr. Hospodárska a sociálna rada, Rada bezpečnosti OSN) alebo pomocné orgány (subsidiary organs).

Vrcholným orgánom medzinárodných organizácií je valné zhromaždenie. Ide o zhromaždenie zástupcov všetkých členských štátov.

Tento orgán stanovuje hlavný smer činnosti organizácie a rozhoduje o najzávažnejších otázkach spadajúcich do právomoci organizácie. Príma nových členov zo štátov, ktoré spĺňajú podmienky pre členstvo, volia členov orgánov, v ktorých sú zastúpení len niektorí členovia, menujú vedúceho sekretariátu, schvaľujú rozpočet a menia štatút. Schádzajú sa spravidla raz za rok, alebo v dlhších intervaloch podľa potreby organizácie.⁶⁵

Každý členský štát má na zasadnutí vrcholného orgánu jeden hlas. Valné zhromaždenie schvaľuje svoje uznesenia kladnými hlasmi väčšiny členov - *princíp väčšinového hlasovania*. *Zásada jednomyselnosti* sa používa pri rozhodovaní o závažných politických, bezpečnostných alebo hospodárskych otázkach.⁶⁶

Výbor alebo rada je orgán, ktorý pôsobí v čase medzi zasadaniami valného zhromaždenia. Pričom jeho úlohou je realizovať rozhodnutia valného zhromaždenia.

Organizácie, ktoré plnia viaceré funkcie v rôznych oblastiach medzinárodnej spolupráce majú spravidla viac výborov, alebo rád. Napríklad Organizácia spojených národov má Bezpečnostnú radu a Hospodársku a sociálnu radu, alebo Rada vzájomnej hospodárskej pomoci má niekoľko výborov.⁶⁷ Ako sme už spomínali tento orgán realizuje rozhodnutia zhromaždenia, takže ho možno nazvať výkonným orgánom. Plní úlohy organizácie, zhromažďuje a predkladá správy z činnosti organizácie, udržiava kontakty z inými členskými štátmi a inými medzinárodnými organizáciami, dozerá na činnosť sekretariátu.

⁶⁴ Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.283

⁶⁵ Pozri: Mráz, S., Poredoš, F., Vršanský, P.: Mezinárodné veřejné právo, Univerzita Komenského, právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, Bratislava 2005, s.268

⁶⁶ Pozri: Potočný, M., Ondřej, J.: Mezinárodní právo veřejné /zvláštní část/, C.H.BECK, Praha 2006, s.284

⁶⁷ Pozri: Tomko, J.: Mezinárodné veřejné právo. Obzor, Bratislava 1988, s. 329

Podobne ako v zhromaždení aj v rade majú členské štáty svojich zástupcov.⁶⁸

Sekretariát medzinárodných organizácií vybavuje bežnú administratívnu agendu a technicky zabezpečuje chod organizácie. Zbiera a triedi informácie a dáva ich k dispozícii členským štátom a iným organizáciám. Okrem toho plní všetky úlohy, ktoré jej prideli zhromaždenie alebo výbor.

Na čele sekretariátu stojí generálny tajomník alebo riaditeľ menovaný zhromaždím alebo radou.

Uznesenia orgánov medzinárodných organizácií adresované členským štátom majú spravidla povahu *právne nezáväzných odporúčaní a návrhov*.

1.5.1 Jednotlivec

Pri spracovaní problematiky medzinárodnoprávnej subjektivity jednotlivca sme narazili na niekoľko protichodných názorov jednotlivých autorov. Záleží pritom hlavne na teoretických východiskách skúmania subjektivity v medzinárodnom práve.

Časť autorov sa prikláňa k názoru, že jednotlivca nemožno pokladať za subjekt medzinárodného práva, druhá časť práve naopak, pokladá jednotlivca za nový subjekt medzinárodného práva.

Jeden z reštriktívnych výkladov, autorov neuznávajúcich subjektivitu jednotlivca, je založený na premise, či jednotlivci majú alebo nemajú normotvornú spôsobilosť. Pričom ak ju nemajú nemôžu sa podieľať na vytváraní noriem medzinárodného práva a tým ich nemožno považovať za subjekty. Taktiež nie sú nositeľmi verejnej moci, tými sú len štáty.⁶⁹ Z toho vyplýva, že jednotlivec je podriadený moci toho suveréna, pod ktorého spadá ako fyzická osoba, čiže je podriadený vnútroštátnej moci. Možno konštatovať, že podriadenosť vnútroštátnemu právu, vylučuje možnosť medzinárodnoprávnej subjektivity jednotlivca.

Tento názor pretrvával dlhé obdobie. V podstate až do začiatku 20. storočia, počas ktorého boli jediným subjektom štáty a jednotlivci boli považovaní iba za objekty medzinárodného práva, t.j. za „odberateľov“ určitých medzinárodných zmlúv. Výnimku predstavovalo len pravidlo medzinárodného obyčajového práva, ktoré od 17. stor. zakazovalo jednotlivcom námorné pirátstvo a posudzovalo ho ako zločin proti celému ľudstvu. Pričom aj trestný postih pirátov bol určený na základe medzinárodného práva.

⁶⁸ Pozri: Mráz, S., Poredoš, F., Vršanský, P.: Medzinárodné verejné právo, Univerzita Komenského, právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, Bratislava 2005, s.268

⁶⁹ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné. LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.137

Po 1. svetovej vojne medzinárodná prax signalizuje, že za nositeľov určitých práv, ale aj povinností tvoriacich predmet medzinárodnoprávnej úpravy, začínajú štáty považovať aj jednotlivcov ako nové subjekty medzinárodného práva. Vzhľadom k tomu, že jednotlivcom je možné udeliť záväzky, ktorých porušením môže vzniknúť zodpovednosť za porušenie medzinárodného práva. Medzinárodnoprávne úpravy, ktoré priznávali jednotlivcom práva a povinnosti mali až do 2. svetovej vojny iba čiastkovú a regionálnu povahu.⁷⁰ Subjektívne sa prikláňame k uznaniu jednotlivca ako subjektu medzinárodného práva, preto sa v ďalšom texte budeme podrobnejšie venovať práve tomuto pohľadu. Opodstatnenosť nášho súhlasu s uznaním jednotlivca ako subjektu medzinárodného práva potvrdzujú aj udalosti 2. svetovej vojny, počas ktorej boli milióny ľudí pozbavení práv a povraždení. Osoby zodpovedné za takéto počínanie sa pred súdmi obhajovali tým, že toto konanie bolo v súlade s vnútroštátnym právom a zaobchádzanie s vlastnými občanmi patrí do výlučnej jurisdikcie každého štátu. Práve táto skúsenosť medzinárodnému spoločenstvu potvrdila, vnútroštátne právo nie je vždy spôsobilé garantovať dodržiavanie základných ľudských práv a slobôd, preto by podľa nás mala byť ich ochrana zabezpečená systémom medzinárodného práva nadradeného nad vnútroštátne právne poriadky.

Autori uznávajúci medzinárodnoprávnu subjektivitu jednotlivca považujú za rozhodujúci fakt pre určenie subjektivity, či existujú také záujmy fyzických osôb, ktoré medzinárodné právo chráni aj bez vôle štátnej moci ba dokonca i proti nej. Záujmy na základe, ktorých môžeme jednotlivca považovať za ďalší subjekt medzinárodného práva môžeme rozdeliť do dvoch oblastí.

Kľučka uvádza tieto:

1. materiálne práva v oblasti ľudských práv a základných slobôd,
2. záväzky, ktoré jednotlivcom ukladá medzinárodné právo a zodpovednosť za ich porušenie.⁷¹

Základné ľudské práva sa stali oprávnenými záujmami jednotlivca. Sú chránené kogentnými normami medzinárodného práva.

Základné ľudské práva sa vymkli spod zvrchovanosti štátu. Aj napriek tomu, že tieto normy boli sformované z vôle štátov, sú majetkom celého národného spoločenstva nie len jednotlivých štátnych mocí. Štáty sa nemôžu odchyľovať od dodržiavania ľudských práv a slobôd. Tým práva získavajú určitú autonómiu voči zvrchovanosti toho ktorého

⁷⁰ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 73

⁷¹ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 74

štátu, čo potvrdzuje aj čl. 4 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Jeho text však pripúšťa obmedzenie ľudských práv „počas mimoriadnej situácie, ktorá je úradne vyhlásená a je ňou ohrozený život národa.“

Výnimka sa však nepripúšťa pri taxatívne vymedzených právach, akými sú napr. právo na život, zákaz mučenie, zákaz otroctva atď. Tieto práva sú ponechané jednotlivcom aj keď je to vo vyššom štátnom záujme.⁷² Kogentné normy chránia základné ľudské práva tým, že zakazujú jednotlivcom akékoľvek chovanie ohrozujúce takéto práva. Nedodržovanie noriem vyvoláva medzinárodnoprávnu trestnú zodpovednosť páchatel'ov. K takýmto zločinom patria – zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny, genocída a iné. V prípade takýchto zločinov a závažných porušení ľudských práv a slobôd budú ich páchatelia trestaní pred vnútroštátnym alebo medzinárodným tribunálom.

Pokiaľ ide o obsah a rozsah medzinárodnoprávnej úpravy ľudských práv a slobôd, podnetom na jej prijatie sa stala Všeobecná deklarácia ľudských práv prijatá Valným zhromaždením OSN 10. decembra 1948, ako prvý medzinárodný dokument obsahujúci určitý katalóg ľudských práv a slobôd.⁷³ Zmluvnou úpravou sa ľudské práva a slobody rozdelili na ľudské práva a slobody garantované všetkým bytostiam a tie, ktoré sú garantované určitým skupinám osôb (napr. deti, ženy, utečenci).

V súčasnosti prevláda v oblasti medzinárodnoprávnej úpravy trend, v súlade s ktorým sa postupne rozširuje a stáva podrobnejším obsah a počet ľudských práv a základných slobôd, ktoré sa stávajú predmetom úpravy. Bez ohľadu na svoju všeobecnosť alebo konkrétnosť, tieto dohovory vychádzajú z prirodzenoprávnej koncepcie ľudských práv a základných slobôd, podľa ktorej ich nositeľom je každý jednotlivec ako jedinečná ľudská bytosť, bez ohľadu na to, či je, alebo nie je občanom určitého štátu. V prípade ich porušenia sa každý človek môže domáhať ochrany svojho práva, alebo slobody pred vnútroštátnymi súdnymi orgánmi a v prípade neúspechu aj pred medzinárodnými orgánmi na ochranu ľudských práv a základných slobôd.⁷⁴

Účinnou cestou k posilneniu postavenia jednotlivca sa ukazuje jeho prístup k medzinárodným orgánom prispievajúcim k naplneniu ľudských práv chránených medzinárodným právom. Procesné právo jednotlivca je významným atribútom jeho subjektivity v medzinárodnom práve. Jednotlivec získava prístup k medzinárodným

⁷² Pozri: Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné /obecná část/, DOPLŇEK, Brno 1997, s. 104

⁷³ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 75

⁷⁴ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 75

súdny a mimosúdny orgánom, pričom má právo podávať takýmto kontrolným či rozhodovacím orgánom oznámenia.

Iniciatívy poškodených jednotlivcov a skupín môžu mať rôzne formy:

- upozornenie na situácie rozsiahleho, dlhodobého porušovania ľudských práv väčšieho okruhu ľudí,
- petícia (petičné konanie v prospech menšín pred Radou Spoločnosti národov či obyvateľstva územia začleneného do poručenského systému OSN),
- sťažnosti (Výboru pre ľudské práva, Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie, Výboru proti mučeniu, Európskej komisii pre ľudské práva) a pod.⁷⁵

Konania pred týmito orgánmi nie sú identické a môžu zahŕňať systém monitoringu založený na ročných správach o plnení záväzkov štátov podľa jednotlivých medzinárodných dohôd.

Žaloby a sťažnosti sa pred medzinárodný súd alebo mimosúdny orgán dostávajú cez inštitút medzinárodných sťažností, ktorým štáty žalujú iné štáty za porušovanie záväzkov a aj inštitút individuálnych sťažností (petícií, žalôb), ktorými jednotlivci poukazujú na porušenie svojich práv garantovaných dohovormi, ktoré porušila niektorá so zmluvných strán.

Prístup jednotlivca k medzinárodnému súdnemu alebo inému konaniu na ochranu ľudských práv predstavuje najvýraznejšiu črtu jeho „procesnej“ subjektivity, pretože konanie pred týmito orgánmi už zvyčajne nebýva verejné a jednotlivec ako žalujúca strana nedisponuje ďalšími procesnými právami.

Okrem medzinárodnoprávnej úpravy priznávajúcej jednotlivcom materiálne a procesné práva, sa títo jednotlivci postupne stávajú aj subjektmi záväzkov (zákazov), ktoré im ukladá medzinárodné právo. Je množstvo prípadov, ku ktorým dochádzalo s odvolaním sa na také spoločné a závažné záujmy (hodnoty), na ochrane ktorých prejavuje záujem medzinárodné spoločenstvo ako celok, v dôsledku čoho sa zákaz ich porušovania rozšíril nielen na štáty, ale aj na jednotlivcov.

Ako sme už spomínali za takéto hodnoty boli počas a po 2. svetovej uznané:

- zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti (k jeho porušeniu dochádza zločinom proti mieru a prostredníctvom útočnej vojny),
- ľudské práva a slobody (k ich porušeniu dochádza zločinom mučenia, genocída, apartheidu alebo terorizmu),

⁷⁵ Pozri: Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné /obecná část/, DOPLŇEK, Brno 1997, s. 106

- hodnoty zakotvené v predpisoch medzinárodného práva ozbrojených konfliktov, prípadne medzinárodného humanitárneho práva (k ich porušeniu dochádza prostredníctvom vojnových zločinov).

Nerešpektovanie pravidiel medzinárodného práva vyvoláva medzinárodnoprávnu zodpovednosť páchatel'ov. Do kategórie takýchto zločinov podľa medzinárodného práva patria zločiny proti mieru, ľudskosti, vojnové zločiny, genocída a ďalšie. Tieto činy svojou skutkovou podstatou nepredstavujú bežnú kriminalitu, lebo ich dôsledky vplývajú na záujmy všetkých štátov spoločenstva. Tento druh kriminality páchajú v zásade osoby vo funkciách štátnych orgánov na príkaz zvrchovanej moci, prípadne na jej právnom základe.

Spolu s uznaním subjektivity jednotlivca vo vzťahu k záväzkom, ktoré mu ukladá medzinárodné právo, bola v povojnovom období potvrdená aj jeho individuálna zodpovednosť za ich porušenie prostredníctvom zločinov podľa medzinárodného práva.

Z dôvodu účinnej ochrany medzinárodného spoločenstva pred takýmito zločini, individuálna zodpovednosť jednotlivca vzniká bez ohľadu na znenie vnútroštátnych právnych poriadkov a „súbežne“ so zodpovednosťou štátu za porušenie medzinárodného práva.

Teória medzinárodnej trestnej zodpovednosti jednotlivcov bola podrobne rozpracovaná po 2. svetovej vojne v nadväznosti na Dohodu o stíhaní a potrestaní hlavných vojnových zločincov Európskej Osy (Londýnska dohoda 1945) s pripojeným statusom Medzinárodného vojenského tribunálu so sídlom v Norimbergu.⁷⁶

Individuálnej trestnoprávna zodpovednosť jednotlivca za spáchanie zločinov podľa medzinárodného práva sa realizuje buď pred vnútroštátnymi súdmi štátov, na území ktorých boli spáchané, alebo pred medzinárodnými súdnymi tribunálmi.

Ak sa súd koná pred medzinárodným súdnym tribunálom vzniká potreba zabezpečiť obvinenému procesné práva, ktoré mu prináležia ako žalovanej strane v medzinárodnom súdnom konaní (odpis žaloby a všetky listiny predložené žalobou napísané v jazyku, ktorému obvinený rozumie, právo obvineného obhajovať sa sám alebo s tlmočníkom, právo predkladať dôkazy sovej obhajoby, atď.).

Obvinení zo zločinov podľa medzinárodného práva majú pred medzinárodnými súdnymi orgánmi rovnaké procesné práva ako obvinení pred vnútroštátnymi orgánmi. Je to tak preto, lebo rozsah procesných práv obvinených je podmienený požiadavkou zabezpečenia spravodlivého súdneho procesu.

⁷⁶ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.; Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.140

2 SUBJEKTY MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA

SUI GENERIS

Doposiaľ sme vo svojej práci pojednávali o typických kategóriách subjektov medzinárodného práva, ktoré používajú v rôznom rozsahu medzinárodnú subjektivitu.

V ďalšom texte sa budeme zaoberať skôr výnimkami, jedinečnými prípadmi či subjektmi sui generis (osobitého druhu, netradičné). Ide o jednotky, u ktorých územný prvok nepredstavuje podmienku ich čiastkovej subjektivity a na druhej strane o jednotky územnej povahy. Spoločné pre obe kategórie subjektov je, že vznikajú z vôle štátov, ktoré im priznávajú určitú obmedzenú subjektivitu.

Do prvej kategórie netradičných subjektov zaradzujeme politické jednotky, ktoré síce v minulosti vykazovali územný prvok, ako nevyhnutnú podmienku suverenity, ale z historickým vývojom o územie prišli, z rôznych dôvodov im bola i naďalej priznávaná medzinárodná subjektivita. Patrí tu Svätá stolica, Medzinárodný výbor Červeného kríža a Rád maltézskeho rytierov.⁷⁷

Do druhej kategórie radíme mestá s medzinárodným statusom, ktoré existovali najmä v minulosti ako výsledok kompromisu veľmocí. Ide napríklad o Krakov, Danzig, Tanger, Terst, Západný Berlín, Jeruzalem a pod.

2.1 Svätá stolica, Medzinárodný výbor Červeného kríža, Zvrchovaný rád maltézskeho rytierov

Za určitých konkrétnych podmienok sa môžu stať subjektmi medzinárodného práva. Ide v podstate o útvary podobné štátom, pretože vykonávajú moc na určitom teritóriu (hoci aj malom).

Svätá stolica (Svätý stolec – Sancta sedes)

Jedným z najvýznamnejších netradičných subjektov medzinárodného práva je Svätá stolica ako reprezentant a najvyššia duchovná inšancia rímskokatolíckej cirkvi. Dôkazom toho je skutočnosť, že vzťahy medzi štátmi a inými subjektmi medzinárodného práva na strane jednej a Svätou stolicou na strane druhej sú upravené na základe a prostredníctvom noriem medzinárodného práva.⁷⁸

⁷⁷ Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 93

⁷⁸ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné, IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 81

Svätá stolica inak nazývaná aj Svätý stolec alebo Apoštolská stolica označuje úrad pápeža - rímskeho biskupa a hlavy katolíckej cirkvi (vychádzajúci z apoštolskej tradície sv. Petra). Väčšinou zahŕňa aj Rímska kúria na čele s kolégiom kardinálov.

V kanonickom práve pojem Svätá stolica dvojaký význam:

- podľa kánonu 361 CIC⁷⁹ sa v širšom zmysle pod menom Apoštolská alebo Svätá stolica „rozumie nielen Rímsky veľkňaz, ale ak z povahy veci alebo z kontextu nevyplýva iné, aj Štátny sekretariát, Rada pre verejné záležitosti Cirkvi a iné ustanovizne Rímskej kúrie,“ teda všetky úrady, ktoré pápežovi pomáhajú pri správe rímskokatolíckej cirkvi,
- v užšom zmysle pojem zahŕňa predovšetkým najvyššiu učiteľskú, zákonodarnú, súdnu, kňazskú a správnu moc pápežského úradu v rímskokatolíckej cirkvi (kánony 113 § 1, 359, 364, 1354 § 3 a 1404).⁸⁰

Svätá stolica je dedičom Cirkevného štátu (Patrimonia sancii Petri – dedičstvo po sv. Petrovi), keď samotné počiatky tohto štátu spadajú do 6. storočia a počiatky Cirkevného štátu do polovice 8. storočia, kedy bol pápežom tzv. Pipinovou donáciou⁸¹ udelené rozsiahle územie, čo umožňovalo pápežom nezávislosť na svetskej moci.

Pápež bol dlho považovaný za najväčšieho predstaviteľa cirkvi, lebo podľa tradičného medzinárodného práva i Svätá stolica bola subjektom medzinárodného práva vzhľadom k tomu, že spĺňala všetky atribúty štátu lebo spravovala vlastný pápežský štát.

Čo sa však zmenilo v roku 1870?⁸² Práve v roku 1870 bolo aj posledné územie Cirkevného štátu a to územie Ríma včlenené do Talianska a o rok neskôr bolo prehlásené za hlavné mesto. Tým bol pôvodný Cirkevný štát vymazaný z mapy sveta.⁸³

Aj keď Svätá stolica stratila svoje územie, mnohé štáty s ňou naďalej udržiavali diplomatické styky. Akékoľvek pochybnosti o zvrchovanosti Svätej stolice prestali podpísaním Lateránskej zmluvy v roku 1929, kedy došlo k upraveniu styku medzi Talianskom a Vatikánom a ktorou bola uznaná suverenita nového štátu, ktorý na jej

⁷⁹ CIC – Kódex kanonického práva (lat. *Codex iuris canonici*) je systematický súbor cirkevného práva rímskokatolíckej cirkvi. Prvýkrát bol vydaný v roku 1917 pápežom Benediktom XV. Prepracované vydanie, zohľadňujúce zmeny po Druhom vatikánskom koncile, vstúpilo do platnosti v roku 1983 za Jána Pavla II. Dostupný z WWW:

http://sk.wikipedia.org/wiki/K%C3%B3dex_k%C3%A1nonick%C3%A9ho_pr%C3%A1va

⁸⁰ Pozri on-line dokument: http://sk.wikipedia.org/wiki/Sv%C3%A4t%C3%A1_stolica

⁸¹ Pipinova donácia - Roku 756 prinútil Pipin longobardského kráľa Aistulfá, aby pápežovi vydal časť bývalého byzantského exarchátu. Tato donácia znamenala začiatok existencie cirkevného štátu. Po rozbití longobardskej ríše franský kráľ Karol Veľký roku 774 Pipinovu donáciu potvrdil. Dostupný z WWW: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Vatik%C3%A1n>

⁸² Pozri: Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné /obecná část/, DOPLŇEK, Brno 1997, s. 95

⁸³ Pozri: Kořínek V.: Ministáty Evropy. B.N.B. Velké Poříčí, Krnov 2003, s. 113

základe vznikol pod názvom Vatikánsky štát s vlastným územím s rozlohou 0,44 km² a obyvateľstvom. Ide o absolútnu teokratickú monarchiu na čele s rímskym pápežom, doživotne voleným kardinálmi.⁸⁴

Svätá stolica bola v medzinárodnom práve vždy považovaná za významný subjekt a to jednak v oblasti medzinárodného zmluvného práva ale aj v oblasti diplomatických stykov. Toto tvrdenie potvrdzuje aj fakt, že v súčasnom období má Svätá stolica uzavretých 139 dvojstranných zmlúv s 37 štátmi, ako aj účasti na medzinárodných dohovoroch mnohostrannej povahy. Pokiaľ ide o diplomatické styky, v súčasnosti udržiava Svätá stolica diplomatické styky so 172 štátmi a oficiálne styky s mnohými medzinárodnými medzivládnyimi organizáciami.⁸⁵

Vzhľadom k historickým súvislostiam možno povedať, že medzinárodnoprávna subjektivita Svätej stolice sa odvíja od historického a duchovného základu, nie len od územného.

Aj v súčasnosti sa nájdu oponenti medzinárodnej subjektivity Svätej stolice, ale vo všeobecnosti je Svätá stolica uznávaným subjektom medzinárodného práva.

V každom prípade možno povedať, že Svätá stolica chápaná v užšom zmysle, vlastní medzinárodnú právnu subjektivitu z dvoch na sebe nezávislých titulov, pričom každý z nich by sám osebe postačoval jej zabezpečiť medzinárodnú právnu subjektivitu:

- a) Svätá stolica je najvyšším orgánom Katolíckej cirkvi (suverenita na báze duchovnosti),
- b) Svätá stolica je najvyšším orgánom štátu Vatikán (suverenita na báze teritoriality).⁸⁶

Teoreticky však nie vždy je ľahké odlíšiť, kedy vystupuje Svätá stolica na medzinárodnom poli ako „najvyšší orgán Katolíckej cirkvi“ alebo ako „najvyšší orgán štátu Vatikán“ alebo ako „najvyšší orgán Cirkvi i Vatikánu spolu“. Z tohto dôvodu autori oscilujú medzi dvomi tézami:

- Prvá hovorí, že Svätá stolica je subjektom medzinárodného práva, ktorá niekedy vystupuje v mene Katolíckej cirkvi, inokedy v mene štátu Vatikán a inokedy v mene oboch;

⁸⁴ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.; Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.129

⁸⁵ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 82

⁸⁶ Pozri: Krukowski J.: Problemi attuali e prospettive delle relazioni internazionali giuridiche fra gli Stati dell'Europa centrale e orientale e la Santa Sede, v: International bilateral legal relations between the Holy See and States: experience and prospectives, s. 89 Dostupný z WWW: <http://tribunal.kapitula.sk/2003-2/miesto.htm>

- Druhá hovorí, že Katolícka cirkev a štát Vatikán sú subjektmi medzinárodného práva, ale Svätá stolica je najvyšším orgánom obidvoch.⁸⁷

Prvá z uvedených téz je odvodená z prvých troch konkordátov kde sa výslovne spomína medzinárodná právna subjektivita Svätej stolice a štátu Vatikán.

Druhú tézu odvodzujú autori od tvrdenia, že viac zodpovedá princípom medzinárodného práva. A to vzhľadom k tomu, že v treťom článku Vatikánskej ústavy sa uvádza, že najvyšší veľkňaz na medzinárodnom poli reprezentuje štát Vatikán nielen Katolícku cirkev. Niektorí autori napr.: Klučka sa prikláňajú k názoru, že je rozdiel medzi medzinárodnou subjektivitou Vatikánskeho mestského štátu a medzinárodnou subjektivitou Svätej stolice a to najmä v oblasti uzatváraných zmlúv.

Klučka tvrdí: *„Zatiaľ čo zmluvy Svätej stolice upravujú oblasti, v ktorých sa prekrývajú náboženské záujmy cirkvi so záujmami štátu (školsťvo, výchova detí, manželské a rodinné vec), zmluvy uzavreté Vatikánom upravujú „materiálne“ veci, akými sú napríklad telekomunikácie konzulárne zastúpenie a podobne.“*⁸⁸

Dovolíme si nezdieľať tento názor. Prikláňame sa k názoru, že Svätá stolica ako subjekt medzinárodného práva reprezentuje súčasne Katolícku cirkev aj štát Vatikán. Domnievame sa, že pre pápeža ako hlavného reprezentanta Cirkvi a zároveň reprezentanta štátu Vatikán nie je možné vystupovať na medzinárodnej scéne za každú oblasť jednotlivo a viesť medzinárodné jednanie ako reprezentant medzinárodného subjektu Vatikán bez akejkoľvek medzinárodnej subjektivity z hľadiska cirkevného, alebo naopak. Myslím si, že danú úvahu v dostatočnej miere potvrdzujú verejné vystúpenia a názory hlavy Cirkvi a Vatikánu v oblasti medzinárodného práva a politiky. Síce je pravdou, že niektoré medzinárodné zmluvy sú striktné rozdelené z hľadiska medzinárodnej subjektivity Vatikánu a Svätej stolice napr.: Zmluvy o televíznom vysielaní z roku 1973 alebo Charty Svetovej organizácie turizmu z roku 1970. Avšak si dovoľíme tvrdiť, že takéto striktné rozdelenie subjektivity nie je ani z d'aleka dodržané vždy.

Odhladnuc od polemík o medzinárodnoprávnej subjektivite, nik nemôže poprieť, že Vatikán ako štát má svoje zvláštnosti v porovnaní s inými štátmi. Tento štát vznikol a existuje ako nástroj slobody a nezávislosti Svätej stolice od akejkoľvek svetskej moci a pre službu riadenia Katolíckej cirkvi na celom svete. Štát Vatikán je viditeľným znakom tejto

⁸⁷ Pozri: Duda J.: Miesto Svätej stolice v medzinárodnom práve, v: Tribinál /on-line/. 2003, no.2 /cit. 2009-01-18/. Dostupný z WWW: <http://tribunal.kapitula.sk/2003-2/miesto.htm>

⁸⁸ Pozri: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné., IURA EDITION, Bratislava 2004, s. 82- 83

slobody a nezávislosti. Preto v rámci medzinárodného spoločenstva národov je Vatikán skôr symbolom morálnej autority Svätej stolice a Katolíckej cirkvi vôbec.⁸⁹

Zvrchovaný rád maltézskych rytierov (Sovereign Military Hospitaller Order of St. John of Jerusalem of Rhodes and of Malta)

Maltézsky rád je jedným z špitálnych rytierskych rádov, ktoré vznikli v 11. storočí na území Jeruzalema. Popri ráde templárov a ráde nemeckých rytierov je jedným z najstarších zvrchovaných rytierskych rádov kresťanského sveta.

História a vývoj Rádu maltézskych rytierov je veľmi bohatá preto sa pokúsime poukázať aspoň na niektoré významné medzníky tohto dodnes existujúceho rytierskeho rádu.

Samotné založenie Rádu svätého Jána (neskôr Maltézskych rád) sa datuje od roku 1099 ako mníšske spoločenstvo späté a rádom benediktínov. V priebehu prvej križiackej výpravy bol rektorom jeruzalemského špitálu blahoslavený Fra' Gerard. Z obdivu a vďaky k jeho dielu a milosrdenstvu do Rádu vstupovali mnohí vysokopostavení šľachtici. Tak sa z pôvodne špitálneho bratstva stal rytiersky rád a k jeho poslaniu starostlivosti o chorých pribudla povinnosť aktívnej ozbrojenej ochrany špitálov a pútnikov smerujúcich k Božiemu hrobu.⁹⁰ V pápežskej bule z roku 1113 udelil pápež Pascal II Rádu právo slobodne si vyberať svojich predstaviteľov bez zásahu inej duchovnej alebo laickej sily.⁹¹ Rád bol poverený poskytovať pomoc chorým, pútnikom a vojenskú ochranu kresťanskému územiu, ktoré križiaci oslobodili od moslimov.

Po dobytí Jeruzalema arabskými vojskami roku 1187 rád presídlil do Margatu, Akkonu, potom v roku 1291 na Cyprus a roku 1310 sa usadil na Rhodose, kde založili suverénny štát a bránili sa úspešne pirátskym nájazdom a invázii egyptského sultána a invázii arabských vojsk. Silná pozícia Rádu v západnej časti Stredomoria však bola trňom v oku silnejúcim Osmanom. Roku 1522 obliehal osmanský sultán Sulejman I. Rhodos. Po šesť mesačnom obliehaní bolo rytierom dovolené odísť z ostrova.

Roku 1530 im cisár Svätej rímskej ríše nemeckého národa, španielsky kráľ Karol V. a pápež Klement VIII. darovali súostrovie Malta ako léno za symbolickú cenu jedného maltského sokola ročne. Vo veľkej a krvavej bitke tu roku 1565 rád zvíťazil nad osmanskými vojskami, založil hlavné mesto a pevnosť Valletta a opevnil celý ostrov Malta

⁸⁹ Pozri: Duda J.: Miesto Svätej stolice v medzinárodnom práve, v: Tribinál /on-line/. 2003, no.2 /cit. 2009-01-18/. Dostupný z WWW: <http://tribunal.kapitula.sk/2003-2/miesto.htm>

⁹⁰ Pozri on-line dokument: http://www.112-155.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=46&limit=1&limitstart=0

⁹¹ Pozri on-line dokument: http://www.112-155.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=46&limit=1&limitstart=0

(pod vedením vtedajšieho veľmajstra Jean Parisot de la Valette). Založili nemocnicu, v ktorej boli ošetrovaní pacienti z celého Stredomoria. Vybudovali správny aparát a Malta sa pod ich vedením stala suverénnym štátom.⁹²

Roku 1798 musel rád kapitulovať pred Napoleonom Bonaparte, tiahnucom so svojou armádou do Egypta (riadiac sa svojím heslom „nezdvihni meč proti svojmu bratovi kresťanovi“). A rytieri zostali opäť bez svojho územia. Po niekoľkých dočasných sídlach sa sídlo Rádu prenieslo v roku 1826 do Ríma.⁹³

Ešte v období medzi dvoma svetovými vojnami plnil Rád významnú úlohu pri tvorbe humanitného práva. Jeho dnešná činnosť je prevažne charitatívneho zamerania s menšou politickou zainteresovanosťou. Zameriava sa na oblasť lekárskej a sociálnej starostlivosti, ako aj na humanitné akcie.

Rád maltézskych rytierov je ako subjekt medzinárodného práva uznávaný len niektorými prevažne katolíckymi štátmi južnej Európy a Latinskej Ameriky.⁹⁴ Podľa medzinárodného práva je rád suverénnym neštátnym subjektom bez vlastného územia. Avšak medzi znalcami nie je práve tento názor až tak jednoznačne prijímaný. Treba podotknúť, že Rád má dve malé exteritoriálne územia, jedným je sídlo v Ríme a za druhé možno považovať pevnosť St. Angelo na Malte (toto sídlo získali v reštitúcii v roku 1998).⁹⁵ Práve týmto faktom by Rád maltézskych rytierov spĺňal podmienku teritoriálneho prvku pre uznanie medzinárodnoprávnej suverenity. Môžeme teda konštatovať, že je podmienka teritoriality splnená v podobnom zmysle ako v prípade Svätej stolice, pričom aj v prípade Maltézskeho rádu môžeme hovoriť o určitom historickom a duchovnom základe.

V súčasnosti rozloha rádového exteritoriálneho územia činí 12 000 m², počet držiteľov pasu je asi 10 500 osôb. Zvrchovaný štát maltézskych rytierov je voliteľnou monarchiou, v čele stojí knieža veľmajster, vláda má 10 členov a je volená na 5 rokov.

Nemožno opomenúť skutočnosti akými je diplomatické zastúpenie Zvrchovaného rádu maltézskych rytierov vo viac ako 60 štátoch sveta. Taktiež je činný v mnohých medzinárodných organizáciách ako EU, OSN, FAO, UNESCO, svojich delegátov má pri Medzinárodnom Červenom kríži, Medzinárodnej zdravotníckej organizácii a Medzinárodnej organizácii pre utečencov a migráciu obyvateľstva.

Zvrchovaný rád maltézskych rytierov má vlastný diplomatický zbor, ktorý tvorí viac ako 92 predstaviteľov jednotlivých štátov sveta. Býva zvykom, že veľvyslanec pri

⁹² Pozri on-line dokument: http://sk.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1d_malt%C3%A9zskych_rytierov

⁹³ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.; Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.130

⁹⁴ Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 94

⁹⁵ Pozri on-line dokument: http://sk.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1d_malt%C3%A9zskych_rytierov

Svätej Stolicy je súčasne i veľvyslancom pri Zvrchovanom ráde maltézskeho rádu. Rád je subjektom medzinárodného verejného práva a diplomatické styky udržiava prostredníctvom vlastných veľvyslanectiev.

Heslom Rádu sa stalo Defensio fidei et obsequium pauperum (Ochrana viery a služba biednym).⁹⁶ I to svedčí o nábožensko-vojenskom charaktere tohto rádu.

Dodnes vystupuje pod symbolom bieleho osemhranného kríža, ktorý reprezentuje osem blažeností – žiť v pravde, mať vieru, dať dôkaz pokory, oľutovať hriechy, milovať spravodlivosť, dať dôkaz pokory, byť milosrdný, úprimný a oddaný a vydržať prenasledovanie.

Maltézskeho rád je i v súčasnosti významným zriaďovateľom nemocníc, lekárskeho centier, ambulancií, zariadení pre starých a nevládných, centier - hospicov pre nevyliciteľne chorých. V rôznych krajinách rád riadi oddelenia dobrovoľníkov, ktorí poskytujú službu prvej pomoci, sociálneho servisu a pomoc pri ohrození. Najvýznamnejšie humanitárne akcie sa konali v Kosove a Macedónsku, Mozambiku, Salvádore, Indii, Angole, Zimbabwe, Peru, Afganistane a Iraku.⁹⁷

Medzinárodný výbor Červeného kríža (International Committee of the Red Cross – ICRC)

Červený kríž je medzinárodná dobrovoľná organizácia zdravotníckej služby založená v roku 1863 na podnet švajčiarskeho spisovateľa Jeana Henriho Dunanta. Medzinárodný výbor Červeného kríža sídli v Ženeve.

Deň narodenia Henriho Dunanta, 8. máj, je od roku 1948 Deň Červeného kríža.⁹⁸

Na rozdiel od menovaných útvarov, ktoré sú alebo aspoň v histórii boli späté s určitým územím, Medzinárodný výbor červeného kríža podobnú väzbu vykázat nemôže.

Svojou štruktúrou môže byť identifikovaný ako švajčiarska nevládna organizácia, pretože je zložená výlučne so švajčiarskych občanov (7 občanov). Avšak štáty ho univerzálnymi medzinárodnými zmluvami poverili významnými kontrolnými úlohami súvisiacimi s dodržiavaním pravidiel humanitného práva v ozbrojených konfliktoch.⁹⁹

Zvláštne postavenie má Medzinárodný Červený kríž, ktorý vznikol v roku 1928, ako inštitúcia združujúca národné spoločnosti Červeného kríža a Červeného polmesiaca, Červeného leva a slnka, Ligu spoločností Červeného kríža a Medzinárodný výbor

⁹⁶ Pozri on-line dokument: http://www.112-155.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=46&limit=1&limitstart=0

⁹⁷ Pozri on-line dokument: <http://kyberia.sk/id/2521140>

⁹⁸ Pozri on-line dokument: http://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cerven%C3%BD_kr%C3%AD%AD%C5%BE

⁹⁹ Pozri: Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné /obecná část/, DOPLŇEK, Brno 1997, s. 96

Červeného kríža.¹⁰⁰ Práve Medzinárodnému výboru Červeného kríža je štátmi priznávaná medzinárodnoprávna subjektivita a to vzhľadom k činnosti, ktorú vykonáva v oblasti medzinárodného humanitného práva v časoch ozbrojených konfliktov, pri katastrofách a občianskych vojnách. V súvislosti s humanitnou pomocou Červeného kríža v ozbrojených konfliktoch zmluvou podpísanou na ženevskej konferencii v roku 1864 sa všetky štáty zaviazali, že budú počas vojny rešpektovať označenie Červeného kríža, nebudú sa takto označené budovy, autá alebo stany ničiť a budú rešpektovať zranených.¹⁰¹

Medzinárodný výbor Červeného kríža uzavrel medzinárodné zmluvy s rôznymi štátmi o zriadení a činnosti delegatúr na ich území. Výbor pôsobí v intenciách švajčiarskeho vnútroštátneho práva. Výbor získal medzinárodnoprávnu subjektivitu vďaka svojej nestrannosti a diskretnosti zastrešenou trvalou neutralitou Švajčiarska, ako aj pre vysokú operatívnu a účinnosť svojich zásahov v krízových oblastiach sveta. Výbor je schopný poskytovať bojujúcim stranám, neutrálnym štátom, OSN a predovšetkým obetiam konfliktov životne dôležité služby.¹⁰² Ďalšie súčasti hnutia Červeného kríža, t.j. národná spoločnosť, Federácia spoločností Červeného kríža a Červeného polmesiaca medzinárodnoprávnu subjektivitu nemajú.¹⁰³

Organizácia Červeného kríže existuje aj na Slovensku. Je významným pomocníkom zdravotníkov. Jej členovia pomáhajú lekárom napríklad pri poskytovaní prvej pomoci raneným, ošetrovaním bezvládných, chorých, pri očkovaní v čase hromadných nešťastí a katastrof. Červený kríž existuje v 90 krajinách sveta a jeho význam je obrovský.

2.2 Mestá (územné celky) s medzinárodným statusom

Ďalšou skupinou subjektov medzinárodného práva osobitého druhu sú mestá s medzinárodným statusom. Sú to jednotky územnej povahy, ktoré existovali najmä v minulosti ako výsledok kompromisu veľmocí.

Dôležitosť týchto „medzinárodných“ miest bola daná ich strategickou polohou či náboženskou výnimočnosťou, niekedy šlo o vyriešenie územného problému medzi proti sebe stojacimi štátmi. Ich medzinárodný charakter bol len dočasný, lebo šlo o obraz vykresľujúci medzinárodnú politickú situáciu, takže môžeme hovoriť len o statuse prechodnom, po ktorom nasledovalo pridelenie k niektorému zvrchovanému štátu. Tieto

¹⁰⁰ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.131

¹⁰¹ Pozri on-line dokument: http://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cerven%C3%BD_kr%C3%AD%C5%BE

¹⁰² Pozri: Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné /obecná část/, DOPLŇEK, Brno 1997, s. 96

¹⁰³ Pozri: Čepelka, Č., Šturma, S.: Mezinárodní právo veřejné. C.H.BECK, Praha 2008, s. 94

mestá (územné celky) boli často neutralizované a nachádzali sa pod medzinárodnou kontrolou.¹⁰⁴ Medzi takéto mestá patrí: Slobodné mesto Gdansk, Slobodné mesto Krakov, Tanger, Jeruzalem, Západný Berlín, Terst, Kalajpeda a iné.

Gdansk (nemecky Danzig)

Je jedným z najstarších a najväčších Poľských miest, leží v prímorí na rieke Visle, na brehu Balkánskeho mora. Toto mesto je metropolou Prímorského vojvodstva.

V súčasnosti má rozlohu 262,5 km² a viac ako 455 000 obyvateľov. Spoločne s mestami Sopoty a Gdysne tvorí aglomeráciu, ktorá sa bežne nazýva Trojmestie.¹⁰⁵

Slobodné mesto Gdansk bolo v minulosti polosuverénnym mestským štátom v Gdansku a jeho okolí. Po roku 1918 sa nestalo súčasťou Poľska ani Nemecka, na základe Versaillskej zmluvy, ktorá vstúpila do platnosti presne 10. novembra 1920. Podľa článkov 100 až 108 tejto zmluvy a podľa poľsko-gdanskej zmluvy¹⁰⁶, Nemecká ríša odstúpila územie na vytvorenie Slobodného mesta Gdansk, ktoré bolo na tomto území ustanovené 15. novembra 1920. Z vytvorením Slobodného mesta Gdansk nesúhlasilo Poľsko, ktoré požadovalo pripojenie územia k Poľsku, nesúhlasilo ani obyvateľstvo, ktoré požadovalo spojenie s Nemeckom. V 20. rokoch sa územie Gdanska stalo strediskom židovského vystaňovalectva do Severnej Ameriky. Počas obdobia od roku 1920 do 1925 sa cez Gdansk vystaňovalo za Atlantik približne 60 000 Židov.

Politicky bolo územie Gdanska baštou najmä nemeckých konzervatívnych síl a neskôr nacistov.

1. septembra 1939 začalo ostreľovanie poľského muničného skladu nemecký útok na Poľsko – invázia do Poľska.¹⁰⁷

Spolu s vypuknutím vojny sa Slobodné mesto Gdansk prehlásilo nezávislým a bol zakotvený medzinárodný mandát tohto mesta, aj keď bolo podriadené zvrchovanosti Spoločnosti národov a zmluvne pripútané k Poľsku.¹⁰⁸ Predstaviteľ štátu Albert Foster vyhlásil 2. septembra 1939 jeho pripojenie k Veľkonemeckej ríši. Toto pripojenie však neprebehlo v súlade s ústavou Slobodného mesta Gdansk a bolo teda právne neplatné. Územie mesta bolo do Nemecka včlenené ako „bývalé Slobodné mesto Gdansk“. Po

¹⁰⁴ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.131

¹⁰⁵ Pozri on-line dokument: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gda%C5%88sk>

¹⁰⁶ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.132

¹⁰⁷ Pozri on-line dokument: http://cs.wikipedia.org/wiki/Svobodn%C3%A9_m%C4%9Bsto_Gda%C5%88sk

¹⁰⁸ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F.: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.132

porážke Nemecka v druhej svetovej vojne sa na základe Postupimskej dohody stalo územie Slobodného mesta Gdansk v roku 1945 opäť súčasťou Poľska.¹⁰⁹

Čo sa týka medzinárodnoprávnej suverenity Slobodného mesta Gdansk, nemožno povedať, že by niekedy bolo plne suverénnym. Bolo zastupované Spoločnosťou národov, reprezentovaná vysokým komisárom a vo vonkajších vzťahoch ho zastupovalo Poľsko, s ktorým tvorilo colnú úniu.

Tanger (Tangie, Tandža)

Mesto v severnom Maroku je strategickým územím na africkom brehu Stredozemného mora, priliehajúce ku Gibraltáru.¹¹⁰ Tanger je hlavným mestom regiónu Tanger-Tetouan a po Casablanke je druhým najväčším prístavom.

História mesta Tangersiaha až do 2. tisícročia pred n. l. kedy tu rozprestierala fénická osada.

Podľa berberskej mytológie, bol Tanger založený Sufaxom synom Tinjissy, po ktorej je pomenovaný.

Samotné mesto však založili až obyvatelia Kartága v 5. storočí pred n. l. Za krátko však prešiel do dŕžav Rímskej ríše a stal sa hlavným mestom rímskej provincie tingitana Mauritania. Po páde Rímskej ríše v 5. storočí sa dostalo mesto do područia Vandalov. Približne o storočie neskôr prešiel Tanger pod byzantskú ríšu a to až do roku 702, kedy sa dostal pod kontrolu Arabov. Roku 1471 sa zmocnili mesta Portugalci, ktorí ho držali pod svojou mocou až do roku 1580. V rozmedzí rokov 1580 až 1640 bolo mesto zjednotené so Španielskom.

Po tomto období sa Tanger opätovne dostal pod správu Portugalska až do roku 1661 kedy bol po svadbe Karola II Stuarta s Katarínou Henrietou pridelený Angličanom ako súčasť vena. Tangerru bola udelená charta, vďaka ktorej získalo rovnaké práva ako ostatné anglické mestá.

V roku 1679 sa sultán Moulay Ismail neúspešne pokúsil Tanger dobyť. Aj napriek neúspechu ochromil britskú obranu. Tí následkom toho Tanger zničili a v roku 1684 prenechali Maročanom. Moulay Ismail nechal mesto zrekonštruovať, ale aj napriek tomu počet obyvateľov v meste stále klesal. V roku 1821 získali Američania od sultána Moulaya Ismaila budovu, ktorá sa stala prvým americkým veľvyslanectvom. Neskôr bola táto budova bombardovaná francúzskym princom de Joinvillem.¹¹¹

¹⁰⁹ Pozri on-line dokument: http://cs.wikipedia.org/wiki/Svobodn%C3%A9_m%C4%9Bsto_Gda%C5%88sk

¹¹⁰ Pozri: Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné /obecná část/, DOPLŇEK, Brno 1997, s. 95

¹¹¹ Pozri on-line dokument: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tanger>

Možno konštatovať, že práve vďaka novej geografickej polohe sa stal Tanger hlavným diplomatickým centrom a to najmä v súvislosti s obchodnými aktivitami s Európou.

V roku 1912 si Maroko vzájomne rozdelili Francúzi a Španieli.

Avšak kvôli vynikajúcej strategickej polohe pri vstupe do Stredomoria, bolo územie Tangeru (363 km²)¹¹² sparované medzinárodnou komisiou tvorenou zástupcami Francúzska, Španielska, Veľkej Británie, Talianska, USA a iných štátov. Komisia sa starala o správu, súdnictvo a o zachovávanie pravidiel o zmedzinárodnení Tangeru. Oblasť Tangeru bola v rokoch 1923 až 1956 považovaná za tzv. koinpérium,¹¹³ kedy územná suverenita prináležala Maroku, ale územnú správu vykonávalo viac štátov.¹¹⁴ Počas druhej svetovej vojny v rokoch 1940 až 1945, bol Tanger pod kontrolou Španielov. Keď Maroko v roku 1956 získalo nezávislosť, bol Tangeru jeho medzinárodný status zrušený a mesto sa stalo opäť súčasťou Maroka.¹¹⁵

Slobodné mesto Krakov

Krakov je hlavné mesto Malopoľského vojvodstva. Leží na hornom toku rieky Visla. Mesto vzniklo asi okolo roku 800 ako obranný hrad Vislanov na križovatke obchodných ciest, koncom 9. storočia sa stalo súčasťou Veľkej Moravy. V 10. storočí bol vybudovaný hrad Wawel a mesto sa stalo súčasťou Poľska.

Od roku 1038 sa stalo sídelným mesto Poľska. Prekvitalo v 14.-16. storočí, kedy bolo členom hanzy,¹¹⁶ hlavným a od 1320 korunovačným mestom Poľska. V roku 1596 sa hlavným mestom stala Varšava, ale Krakov zostal korunovačným mestom. Od roku 1795 mesto patrilo Rakúsku, len v rokoch 1809-1815 bolo súčasťou Varšavského kniežatstva.¹¹⁷

Na Viedenskom kongrese bola okrem iných otázok riešená i Poľská otázka a to tak, že mestu Krakov a okoliu bolo určené zvláštne postavenie slobodného mesta.¹¹⁸ V rokoch 1815-1846 bolo hlavným mestom Krakovskej republiky, ktorá oficiálne vznikla 3. mája 1815. Rozloha republiky bola 1164 km² a zahrňovala okrem samotného mesta aj jeho okolie. V roku 1818 Slobodné mesto Krakov získalo svoju ústavu. Ústava garantovala záruky zákonodarnej a exekutívnej moci. Republika mala vlastný parlament - Zbor

¹¹² Pozri on-line dokument: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tanger>

¹¹³ Koimpérium – voči danému územiu má domínium len jeden štát, ale zvrchované práva má aj iný štát

¹¹⁴ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.132

¹¹⁵ Pozri on-line dokument: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tanger>

¹¹⁶ Hanza – bola zväzom nemeckých obchodných miest, ktorá prevádzkovala diaľkový obchod. Založená bola v polovici 12. stor, fungovala do polovice 17. stor. Z pôvodného spolku nemeckých obchodníkov sa rozrástla na spolok hanzových miest, ktorý presadzoval svoje záujmy v cudzích krajinách i voči vlastnému panovníkovi.

¹¹⁷ Pozri on-line dokument: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Krakov>

¹¹⁸ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.132

reprezentantov i vládu. Ústava a zákony boli založené v občianskom Napoleonovom zákonníku a Francúzskom obchodnom a trestnom práve.¹¹⁹ Ostatná časť Poľska zostala naďalej rozdelená medzi Prusko, Rakúsko a Rusko.

Počas novembrového povstania v rokoch 1830-1831 bol Krakov centrom pašovania zbraní do Poľského kráľovstva. Po porážke povstania tri mocnosti značne obmedzili právomoci Krakova. V rokoch 1836-1841 bolo pod rakúskou okupáciou. Koniec samostatnosti mesta priniesla porážka Krakovského povstania v roku 1846. Po jeho vypuknutí vkročili do mesta vojská okupantov. 16. novembra 1846 Rakúsko anektovalo (násilím obsadilo) územie Slobodného mesta Krakov.¹²⁰

Po pripojení k Rakúsku sa Krakov a jeho okolie stalo súčasťou rakúskej provincie Halič.

Jeruzalem

Je mesto na Blízkom východe, niektoré štáty ho uznávajú ako hlavné mesto Izraela. Všetky tri veľké monoteistické náboženstvá, čiže judaizmus, kresťanstvo a islam, ho považujú za „Sväté mesto“, čo je najhlavnejším dôvodom bojov o nadvládu na týmto mestom.

Vznik mesta a vybudovanie prvého Chrámu sa uskutočnilo ešte v eneolite, na vyvýšenine, ktorá sa dnes nazýva Mesto Dávidovo.

Regulárnym mestom sa však stalo až v 19. storočí pred n. l. v 14 stor. pred n. l. bol už Jeruzalem opevneným mestom. Podľa biblických správ bolo mesto do 11. stor. p. n. l. obývané Jezuitami a okolo roku 1000 p. n. l. padol Jeruzalem do rúk Izraelitov a stal sa hlavným mestom izraelského kráľovstva.

Roku 701 p. n. l. bol Jeruzalem obliehaný asýrskym vojskom. Odliehanie však Jeruzalem ustál. Avšak v roku 598 p. n. l. bol Jeruzalem dobytý babylonským vojskom. Po pokuse o vzburu proti babylonskej nadvláde roku 586 p. n. l. bolo mesto znovu dobyté, jeruzalemský Chrám zničený a obyvatelia odvedení do zajatia.

Potom ako Babyloniu ovládli Peržania povolili návrat zajatcov a vyhlásili náboženskú slobodu. Zhruba po 70 rokoch bol Jeruzalem opäť vybudovaný ako hlavné mesto judskej provincie. Roku 332 p. n. l. krajinu obsadil Alexander Veľký. Začalo obdobie helenizácie. Izraelská zem bola najprv pod vládou Ptolemaiovcov, potom pod vládou Seleukoucov.

¹¹⁹ Pozri on-line dokument: http://sk.wikipedia.org/wiki/Krakovsk%C3%A1_republika

¹²⁰ Pozri on-line dokument: http://sk.wikipedia.org/wiki/Krakovsk%C3%A1_republika

Následne v roku 167 p. n. l. vypuklo Makabejské povstanie a vlády sa ujali Hasmonejci. Vláda Hasmonejcov trvala do roku 63 p. n. l., kedy Jeruzalem dobyli Rimania. Roku 37 p. n. l. bol judským tetrarchom menovaný Herodes Veľký, ktorý mesto rozšíril a podstatne skrátil. Po jeho smrti Judeu spravovali rímski prefekti a prokurátori, ktorí zasahovali do záležitostí židov a uvádzali krajinu do chaosu. Nakoniec v roku 66 vypuklo protirímske povstanie, čím začala Prvá židovská vojna. Roku 69 p. n. l. Rimania obklúčili Jeruzalem a keď bol o rok takmer vyhladovaný, dobylo ho. Jeruzalem zostal v troskách až do vlády cisára Hadriána, ktorý ho znovu vybudoval ako rímske mesto a zakázal židom doň vstupovať. Príkaz však nebol dodržiavaný a v meste vznikla židovská osada. Cisár Constantinus I. sa snažil premeniť Jeruzalem na kresťanské mesto, tak obnovil Hadrianov zákaz. Constantinov následník Iulianus Apostata bojoval proti kresťanstvu, tak zákaz vstupu židov zrušil. Zanedlho však zomrel a jeho následníci presadzovali zasa kresťanstvo. Roku 638 p. n. l. bol kresťanský Jeruzalem dobytý moslimami. V 1099 Jeruzalem dobyli križiaci, zmasakrovali moslimské a židovské obyvateľstvo a mesto sa stalo centrom Jeruzalemského kráľovstva. Po porážke križiakov v bitke pri Hattine roku 1187 sa bližšie k Jeruzalemu dostal Saladin. Stačilo mu krátke obliehanie, aby si mesto podmanil a vrátil pod moslimskú nadvládu. V 13. storočí sa nadvláda nad mestom striedala, nakoniec však boli križiaci po poslednej križiackej výprave v roku 1291 definitívne vyhnaní.

Roku 1517 padol Jeruzalem do rúk Ománskej ríše a tým mesto vkročilo do obdobia rozkvetu. V 18. a 19. storočí začalo židovského obyvateľstva v Jeruzaleme opäť pribúdať, až boli napokon v meste najpočetnejšou skupinou.

V 1. svetovej vojne pripadol Jeruzalem v roku 1917 Britom, čím stúplo postavenie mesta a stalo sa významným centrom.

Podľa plánu Organizácie spojených národov o rozdelení Palestíny sa predpokladalo, že Jeruzalem spolu s Betlehemom bude medzinárodným územím (*corpus separatum*).¹²¹ Avšak keď vypukla prvá arabsko-izraelská vojna (Vojna o nezávislosť) ignorovali obe strany tento status a snažili sa získať vládu nad Jeruzalemom.

Keď Briti 14. mája 1948 odišli z krajiny a Izrael vyhlásil nezávislosť, vstúpili do krajiny Arabské légie a boje sa rozpútali naplno. Po konečnom uzavretí prímeria zostala Izraelitom len západná časť Jeruzalema. 5. júna 1967 vypukla Šesťdňová vojna. Jordánske vojsko ostrelovalo židovské mesto a dobylo budovu vlády. Izraelská armáda odrazila

¹²¹ *corpus separatum* – v latinčine znamená „oddelené teleso“. Plán OSN na rozdelenie Palestíny používal tento pojem, na vymedzenie zamýšľanej medzinárodne spravovanej zóny, ktorá mala zahŕňať Jeruzalem a blízke miesta ako Betlehem a Ein Karim. Tento plán nebol naplnený. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jeruzal%C3%A9m>

jordánsky útok a zahájila protiútok, v ktorom odrezala Jeruzalem od Ramalláhu. Následne sa Izraelci dostali do Starého mesta a ovládli celý Jeruzalem, tým sa Jeruzalem zjednotil, pričom palestínski obyvatelia získali trvalý pobyt, no občianstvo nie.¹²²

O medzinárodnoprávnej subjektivite Jeruzalema môžeme povedať, že toto „sväté mesto“ sa stalo po roku 1918 hlavným mestom mandátneho územia Spoločnosti národov Palestíny. V roku 1947 sa rozhodnutím OSN stalo mestom s medzinárodným statusom. Pričom medzinárodný status tohto mesta umožňoval, aby v tomto meste mali rovnaké postavenie vstúpenci všetkých troch cirkví, ktoré Jeruzalem spája svojou náboženskou tradíciou. Roku 1980 bol izraelským parlamentom prijatý zákon, podľa ktorého sa Jeruzalem stal „hlavným a nedeliteľným mestom Izraela. Avšak toto prehlásenie nebolo rezolúciou (Rezolúcia OSN č. 478) OSN z roku 1981 akceptované.¹²³ Vyhlásenie tohto zákona je chápané ako okupácia. Naproti tomu Izraelská vláda vyhlasuje, že sa o okupáciu nejedná.

Rijeka

Hlavné prístavné mesto v Chorvátsku, ležiace v Kvarnerskom zálive Jadranského mora, východne od Istrie. So svojimi 145 000 obyvateľov je tretím najväčším mestom krajiny. V čase Rímskej ríše tu bola liburnská osada, od 7. storočia je mesto osídlené Slovanmi. V stredoveku jej vládli aquilejskí patriarchovia, od 13. storočia získala titul mesta.

Roku 1471 sa stala majetkom Habsburgovcov, v ktorých područí zostala ďalších 300 rokov. V roku 1717, bolo mesto vyhlásené za slobodný prístav.¹²⁴ V roku 1779 počas panovania cisárovnej Márie Terézie získalo mesto štatút corpus separatum. Od tej doby až do roku 1924 existovala Rijeka viac či menej ako samostatný právny subjekt s prvkami štátnosti. Mesto na krátko stratilo svoju samostatnosť v roku 1848, ale opäť ho získalo v roku 1868, kedy vstúpilo do Maďarského kráľovstva, opäť ako corpus separatum.¹²⁵

Po prvej svetovej vojne sa Rijeka stala predmetom sporov medzi Talianskom a Juhosláviou.¹²⁶ (Kráľovstvom Talianska a kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov-neskôr Kráľovstvo Juhoslávie). Dňa 12. novembra 1920 Taliansko a Juhoslávia podpísali

¹²² Pozri on-line dokument: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jeruzal%C3%A9m>

¹²³ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.133

¹²⁴ Pozri on-line dokument: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Rijeka>

¹²⁵ Pozri on-line dokument:

http://translate.google.sk/translate?hl=sk&sl=en&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Free_State_of_Fiume&sa=X&oi=translate&resnum=1&ct=result&prev=/search%3Fq%3DFiume%26hl%3Dsk%26sa%3DG

¹²⁶ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.133

Rappalskú dohodu, ktorou bola Rijeka vyhlásená za samostatný medzinárodný prístav, pričom oblasť bola rozdelená medzi oba štáty.¹²⁷

V medzivojnovom období bola tak Rijeka rozdelená medzi Juhosláviu a Taliansko. Odstavením Talianska v druhej svetovej vojne sa Rijeka stala opäť aktuálnou otázkou.

Po roku 1945 sa Rijeka podpísom Parížskej mierovej zmluvy v roku 1947, oficiálne stala súčasťou Juhoslávie. A v roku 1991 pripadla Chorvátsku.¹²⁸

Brčko

Mesto ležiace na severe Bosny a Hercegoviny na hranici s Chorvátskom. Administratívne nepatrí ani do Federácie Bosny a Hercegoviny ani do Srbskej republiky. Brčko je hlavným mestom dištriktu Brčko.

Brčko bolo geografickým bodom sporu v roku 1996. Krátko po vojne hrozilo, že by sa mesto stalo ohniskom nových sporov, preto nebolo zverené ani srbskej Republike ani Federácii Bosny a Hercegoviny.¹²⁹

Na okrajoch mesta boli nasadené implementačné sily IFOR a bola vytvorená Zóna of Separation (ZOS), slúžiaca ako nasadené účely mierových operácií medzi moslimami a Srbmi. Spočiatku sa tvorilo napätie najmä v ohľade sporných nehnuteľností, ktoré sa nachádzali v separačnej zóne, pričom obe strany tvrdili, že patria im.

Hoci bolo Brčko kontaktným miestom napätia, neskôr nastal pokrok v multietnickej integrácii.

Aj v súčasnosti je Brčko strategicky významné severobosenské mesto. Rímska medzinárodná arbitrážna komisia rozhodla, že mesto bude mať neutrálny status pod medzinárodným dohľadom (ktorý vykonáva koordinátor medzinárodného spoločenstva pre civilné záležitosti v Bosne) a bude spadať pod právomoc ústredných celobosenských orgánov.¹³⁰

Memel

Mesto v Litve, ležiace pri ústí rieky Niemen do Baltického mora. Jeho história je spojená s hradom, ktorý postavili teutónsky rytieri a pomenovali ho Memelburg, neskôr sa názov skrátil na Memel. Mená Memelburg a Memel možno nájsť vo väčšine písomných

¹²⁷ Pozri on-line dokument:

http://translate.google.sk/translate?hl=sk&sl=en&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Free_State_of_Fiume&sa=X&oi=translate&resnum=1&ct=result&prev=/search%3Fq%3DFiume%26hl%3Dsk%26sa%3D&g

¹²⁸ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.133

¹²⁹ Pozri on-line dokument: [http://en.wikipedia.org/wiki/Br%C4%8Dko_\(city\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Br%C4%8Dko_(city))

¹³⁰ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.133

prameňov z 13. storočia. Pojem Kalaipeda sa v historických zdrojoch vyskytuje od 15. storočia.

Memel bol už v stredoveku významným obchodným centrom.

Po napoleonských vojnách sa dostal pod nadvládu Pruska, pričom v rámci Nemeckej ríše zostal až do 1. svetovej vojny. Zmluva vo Versailles (TREA) Versailleská mierová zmluva (28. júna 1919. časť X. Memel. Článku 99.)¹³¹ odtrhla Memel a okolité okresy od Nemecka.

Litovčania požiadali zástupcov spojeneckých síl, na Parížskej mierovej konferencii, aby im umožnili držanie Memellandu. Mesto Memel bolo však pod francúzskou správou, ktorá riadila jeho mandát v rámci Spoločnosti národov v rokoch 1920 až 1924.¹³² Etnické napätie pretrvávalo aj počas francúzskej éry. Vzhľadom k pretrvávajúcim územným konfliktom medzi Lotyšskom, Poľskom a Litvou, odporučila spojenecká komisia na jeseň roku 1922 budovanie „slobodného mesta“ v rámci Spoločnosti národov. Návrh zvyhodňoval obyvateľov poľskej a nemeckej komunity, na čo Litovčania reagovali založením výboru Litva Minor. V januári 1923 začalo povstanie, v ktorom získala Litva kontrolu nad celým regiónom. Tento krok bol sprevádzaný ostrými diplomatickými protestmi. Avšak spojenecká Rada veľvyslancov prijala fakt litovskej zvrchovanosti nad Memelom.

Medzinárodne bol tento fakt prijatý podpisom zmluvy o štatúte mesta v decembri 1923, medzi Litvou, Veľkou Britániou, Francúzskom, Talianskom a Japonskom. Memel bol oficiálne začlenený ako autonómna oblasť Litvy 8. marca 1924. Miestnemu zhromaždeniu bola udelená rozsiahla právomoc nad vnútornými záležitosťami.¹³³

Nemecká obec zostala naďalej v Memeli aj počas celej litovskej vlády. Počas tohto obdobia stabilne rástla sila a priazeň antisemitizmu, čo vyvrcholilo voľbami v decembri 1938, v ktorých Nacisti vyhrali v 26 mestách z 29.¹³⁴ Tým začal v Memeli Židom masový exodus. Po voľbách bola litovská polícia nahradená nemeckou, litovské vojská boli obmedzené na kasárňach a stráže odstránené z hradieb.

Memel bol vrátený do Nemeckej ríše dňa 23. marca 1939. Litovčania sa sklonili pred Hitlerovými nárokmi. Toto bolo posledné Hitlerovo nekrvavé dobytie, pred

¹³¹ Časť X. Memel. článok 99. – Nemecko sa vzdá v prospech hlavných spojeneckých a príbuzenských mocností všetkých práv a titulov viažucich sa k územia medzi Baltským morom na severovýchodnej hranici Východného Pruska a bývalej hranici medzi Nemeckom a Ruskom, ako je definované v článku 28 časti II, tejto zmluvy. Nemecko sa zaväzuje prijať riešenie, ktoré vykonali hlavné spojenecké a pridružené mocnosti so zreteľom na tieto územia, najmä pokiaľ ide o štátnu príslušnosť ich obyvateľov.

¹³² Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.133

¹³³ Pozri on-line dokument: <http://worldatwar.net/nations/other/memel/>

¹³⁴ Pozri on-line dokument: <http://worldatwar.net/nations/other/memel/>

akvizíciou 2. svetovej vojny. Memel bol silne bránený počas celej vojny. Jeho civilné obyvateľstvo bolo evakuované na západ. Mesto bolo zajaté Červenou armádou 28. januára 1945, na rozdiel od zvyšku východného Pruska, nebolo územie Memelu považované za súčasť sovietskeho okupačného pásma a preto bol začlenený do Litovskej sovietskej socialistickej republiky.¹³⁵ Po začleníení bol Memel premenovaný na Kalaipedu.

Západný Berlín

Bolo označenie pre západnú časť rozdeleného mesta Berlín. Západný Berlín, je hovorovým, nie úradným pojmom, ktorý sa však najviac vžil. V dôsledku studenej vojny a sporov o prináležaný západných sektorov mesta viedli k vzniku mnohých názvov a foriem ako napríklad Samostatná politická jednotka Západný Berlín v úradnom žargóne NDR.¹³⁶

Jeho medzinárodný štatút bol sformulovaný po roku 1945, keď v roku 1948 k oddeleniu územia troch okupačných sektorov (amerického, britského a francúzskeho) od sovietskeho okupačného sektoru (východný Berlín). Východná časť Berlína sa v roku 1949 stala hlavným mestom NDR, Západný Berlín sa podľa ústavy SRN v roku 1951 stal jeho spolkovým územím so zvláštnym postavením. Spolková republika Nemecko chcela k sebe naviazať Západný Berlín tak úzko, ako to len postoj veľmocí umožňoval.

Zákony prijaté Spolkovým snemom boli vždy na základe uznesení západoberlínskeho senátu rozšírené na Západný Berlín. Zmluvy uzavreté Spolkovou republikou platili pre Západný Berlín len vtedy, keď boli opatrené tzv. Berlínskou doložkou. V roku 1961 nastala tzv. berlínska kríza, po ktorej nasledovalo 13. augusta postavenie berlínskeho múru okolo Západného Berlína s cieľom zabrániť ďalším útekom občanov NDR. V roku 1971 došlo k podpísaniu Štvorstrannej dohody o Západnom Berlíne. Pádom berlínskeho múru v roku 1989 a po zjednotení Nemecka v roku 1990 sa Berlín stal v roku 1991 hlavným mestom Spolkovej republiky Nemecko.¹³⁷

Po zjednotení Berlína došlo v rámci územnej reformy (z roku 1998) k zlúčeniu väčšiny mestských obvodov (s platnosťou od 1. januára 2001), pričom v niektorých prípadoch boli zlúčené aj susediace obvody východnej a západnej časti mesta.

Pretože spojenci delili Berlín na sektory podľa hraníc obvodov ako existovali pred skončením vojny, došlo ku vzniku rôznych exkláv a enkláv. Na území Západného Berlína

¹³⁵ Pozri on-line dokument:

<http://translate.google.sk/translate?hl=sk&sl=en&u=http://worldatwar.net/nations/other/memel/&sa=X&oi=translate&resnum=3&ct=result&prev=/search%3Fq%3DMemel%26hl%3Dsk%26sa%3Dg>

¹³⁶ Pozri on-line dokument:

http://sk.wikipedia.org/wiki/Berl%C3%ADn_%E2%80%93_rozdelen%C3%A9_mesto

¹³⁷ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.133

sa nachádzali dve malé územia, patriace k NDR, na území NDR existovalo viacero územných celkov, patriacich k Západnému Berlínu.

Terst

Prístavné mesto na Jadranskom mori v Taliansku, priamo na hranici so Slovinskom. Je hlavným mestom autonómnej oblasti Friuli-Venezia Giulia a provincie Trieste. Od rímskych čias bol známy ako Tergeste, počas svojej histórie vystriedalo niekoľko pánov (Byzanc, Aquilejský patriarchát a Benátky). Od roku 1382 až do 1918 patril Habsburgom, (až na roky 1804 – 1814), v tomto období bol najväčším a najvýznamnejším prístavom Habsburskej monarchie.

Štatút slobodného prístavu dostalo mesto v rokoch 1719 – 1781. Po páde Habsburskej monarchie sa stal súčasťou Talianska. V roku 1945 mesto a jeho okolie bolo obsadené britskými, americkými a juhoslovanskými jednotkami. Nároky na Terst si robilo spojenecké Taliansko ako aj Juhoslávia.¹³⁸ V roku 1947 bol vytvorený na území Terstu tzv. Slobodný štát Terst pod medzinárodnou kontrolu OSN a ku konečnej dohode medzi Talianskom a Juhosláviou došlo v roku 1954.

Toto rozsiahle územie bolo rozdelené medzi oba štáty. Menšia časť pripadla a Taliansku a väčšia Juhoslávii. V súčasnosti väčšia časť patrí Slovinsku a z malej časti aj Chorvátsku.¹³⁹

Mostar

Metropola Bosny a Hercegoviny, dostala medzinárodný štatút po bojoch medzi Chorvátmi a moslimami (1993-1994), keď došlo k rozdeleniu mesta. Po vzniku Chorvátsko-moslimskej federácie a podpisu Daytonskej dohody (1995) bola správa mesta prechodne odovzdaná Administrátorovi Európskej únie. Cieľom bolo zaistiť právnu a funkčnú jednotu mesta a obnovenie súžití etník. Po zvolení spoločného starostu a vytvorení zjednotenej správy mesta prešiel Mostar do kompetencie koordinátora pre civilné záležitosti v Bosne.¹⁴⁰

¹³⁸ Pozri on-line dokument:

http://www.femme.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=2041:terst_&catid=53:temy_cestovanie&Itemid=64

¹³⁹ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.132

¹⁴⁰ Pozri: David, V., Sladký, P., Zbořil, F: Mezinárodní právo veřejné, LINDE PRAHA a.s., Praha 2006, s.134

ZÁVER

Možno skonštatovať, že problematika subjektov medzinárodného práva je veľmi rozsiahla. Potreba jej vyriešenia a jednoznačného vymedzenia subjektov je dôležitá v súvislosti s následnou nadväznosťou na vymedzenie predmetu činnosti medzinárodného práva.

Našou snahou bolo čo najdôkladnejšie objasniť otázku medzinárodnoprávnej subjektivity a jej význam pre medzinárodné právo. Snažili sme sa to dosiahnuť pomerne rozsiahlym štúdiom a spracovaním poznatkov autorov v oblasti problematiky medzinárodnoprávnej subjektivity. Pričom sme narazili na niekoľko zaujímavých i protichodných názorov, ktorých podrobná analýza nám dala priestor na vytvorenie si vlastného názoru o problematike uznania daného subjektu, respektíve možnosť prikloniť či neprikloniť sa k názorovému vymedzeniu toho ktorého autora.

Subjektivita väčšiny subjektov je jasná vzhľadom k tomu, že ju vymedzujú presné pravidlá, ktoré treba splňať pre jej dosiahnutie. Ide napríklad o štát ako o plný a pôvodný subjekt medzinárodného práva. Pomerne jasné podmienky priznania medzinárodnoprávnej subjektivity sa viažu i na národnooslobodzovacie hnutia a medzinárodné organizácie. Pričom však už pri subjektivite jednotlivca sa nám vynárajú prvé polemiky a rozdielne úvahy, aj napriek tomu, že je jedným zo základných subjektov.

Avšak v súvislosti s ostatnými subjektmi nemožno o striktnom vymedzení hovoriť. Ide najmä o subjekty *sui generis*, kde sme v súvislosti s ich štúdiom narazili na množstvo rôznych úvah a nevyjasnených otázok.

Prekvapujúcim a nelichotivým bolo pre nás zistenie nedostatočného rozsahu materiálov v jednotlivých knihách či učebniciach, ktoré by sa venovali problematike medzinárodného uznania subjektov ako napr.: Rád maltézskeho rytierov či Medzinárodný výbor Červeného kríža. Ešte nelichotivejšia situácia je v spojitosti s mestami s medzinárodným statusom ako subjektmi medzinárodného práva *sui generis*, pri objasňovaní, ktorých sa autori uskromnili na niekoľko riadkov ku každému z nich.

Takže podstatná časť nami získaných poznatkov je z historických či zemepisných kníh a elektronicky dostupných dokumentov a údajov. Prostredníctvom analýzy a spracovaním získaných dokumentov a materiálov sme napísali našu bakalársku prácu, v ktorej sme sa snažili čo najlepšie spracovať problematiku subjektov medzinárodného práva. No musíme konštatovať, že predpísaný rozsah bakalárskej práce nám ani zďaleka nedovoľuje venovať sa tejto problematike do takej miery ako by bolo potrebné.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Učebnice a monografie

1. AZUD, Ján. *Úvod do medzinárodných vzťahov a medzinárodného práva*. Banská Bystrica: Univerzita Matej Bela, 1996. 138 s. ISBN 80-88825-62-8.
2. AZUD, Ján. *Základy medzinárodného práva*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Matej Bela, 2001. 398 s. ISBN 80-8055-481-1.
3. AZUD, Ján ; KULAŠIK Peter. *Pramene k štúdiu politických vied a medzinárodných vzťahov*. Banská Bystrica: Univerzita Matej Bela, 1997. 292 s. ISBN 80-8055-034-4.
4. AZUD, Ján. *Mezinárodní právo*. 1. vyd. Bratislava: VEDA, 2003. 456 s. ISBN 80-224-0753-4.
5. ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008. 840 s. ISBN 978-80-7179-728-9.
6. DAVID, Vladimír; SLADKÝ, Pavel; ZBOŘIL, František. *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vyd. Praha: LINDE PRAHA, 2006. 447 s. ISBN 80-7201-628-8.
7. KNOPP, Guido. *Vatikán*. Bratislava: IKAR 2003. 327 S. ISBN 80-551-0524-3
8. KLUČKA, Ján. *Medzinárodné právo verejné*. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2004. 296 s. ISBN 80-890437-90-4.
9. KOŘÍNEK, Vladimír. *Ministaty Evropy*. Krnov: B.N.B., 2003. ISBN 80-903184-0-1.
10. MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné*. Brno: Doplněk, 1997. 216 s. ISBN 80-210-1536-5
11. MRÁZ, Stanislav; POREDOŠ František.; VRŠANSKÝ, Peter.: *Medzinárodné verejné právo*, 1.vyd. Bratislava:Univerzita Komenského, 2005. 380 s. ISBN 80-7160-175-6
12. ONDŘEJ, Ján. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Plzeň: Aleš Čenek, s. r. o., 2004. 463s. ISBN 80-86898-02-4.
13. POTOČNÝ, Miroslav. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1973. 468 s.
14. POTOČNÝ, Miroslav. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. prepracované a doplnené vydanie. Praha: Panorama, 1978. 452 s.
15. POTOČNÝ, Miroslav; ONDŘEJ, Ján. *Mezinárodní právo veřejné*. 5. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. 511 s. ISBN 80-7179-536-4.

16. TOMKO, Ján a kol. *Medzinárodné verejné právo*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1988. 424 s.
17. TOMKO, Ján; KOPŠO, Anton. *Medzinárodné právo a politika v dokumentoch*. Bratislava: Obzor, 1974. 684 s.
18. VON AUTORENKOLEKTIV. *Berlin – 800 Jahre Geschichte in Wort und Bild*. Berlin: Interdruck, 1979. 443 s.
19. VRŠANSKÝ, Peter. *Medzinárodné právo verejné v praxi*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo NOI, 2001. 169 s.

Periodiká

1. DUDA, J.: *Miesto Svätej stolice v medzinárodnom práve*, v: *Tribinál* (on-line) 2003, no.2 /cit. 2009-01-18/. Dostupný z WWW: <http://tribunal.kapitula.sk/2003-2/miesto.htm>
2. KRUKOWSKI, J.: *Problemi attuali e prospettive delle relazioni internazionali giuridiche fra gli Stati dell'Europa centrale e orientale e la Santa Sede*, v: *International bilateral legal relations between the Holy See and States: experience and prospectives*, 89 s. Dostupný z WWW: <http://tribunal.kapitula.sk/2003-2/miesto.htm>

On-line dokumenty

1. *CIC 1983*, Dostupný z WWW: <http://www.codex-iuris-canonici.de/indexdt.htm>
2. *Reparation for Injuries, Advisory Opinion, ICJ Reports*, 1949, Dostupný z WWW: <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1835.pdf>
3. http://sk.wikipedia.org/wiki/Sv%C3%A4t%C3%A1_stolica
4. http://www.112155.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=39&Itemid=46&limit=1&limitstart=0
5. http://sk.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1d_malt%C3%A9zskych_rytierov
6. <http://kyberia.sk/id/2521140>
7. http://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cerven%C3%BD_kr%C3%AD%C5%BE
8. http://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cerven%C3%BD_kr%C3%AD%C5%BE
9. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gda%C5%88sk>

10. http://cs.wikipedia.org/wiki/Svobodn%C3%A9_m%C4%B5to_Gda%C5%88sk
11. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tanger>
12. <http://sk.wikipedia.org/wiki/Krakov>
13. http://sk.wikipedia.org/wiki/Krakovsk%C3%A1_republika
14. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jeruzal%C3%A9m>
15. http://translate.google.sk/translate?hl=sk&sl=en&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Free_State_of_Fiume&sa=X&oi=translate&resnum=1&ct=result&prev=/search%3Fq%3DFiume%26hl%3Dsk%26sa%3DG
16. [http://en.wikipedia.org/wiki/Br%C4%8Dko_\(city\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Br%C4%8Dko_(city))
17. <http://worldatwar.net/nations/other/memel/>
18. http://sk.wikipedia.org/wiki/Berl%C3%ADn_%E2%80%93_rozdelen%C3%A9_mesto
19. http://www.femme.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=2041:terst_&catid=53:temy_cestovanie&Itemid=64